monumenten inventarisatie project Zeeland

gemeentebeschrijving

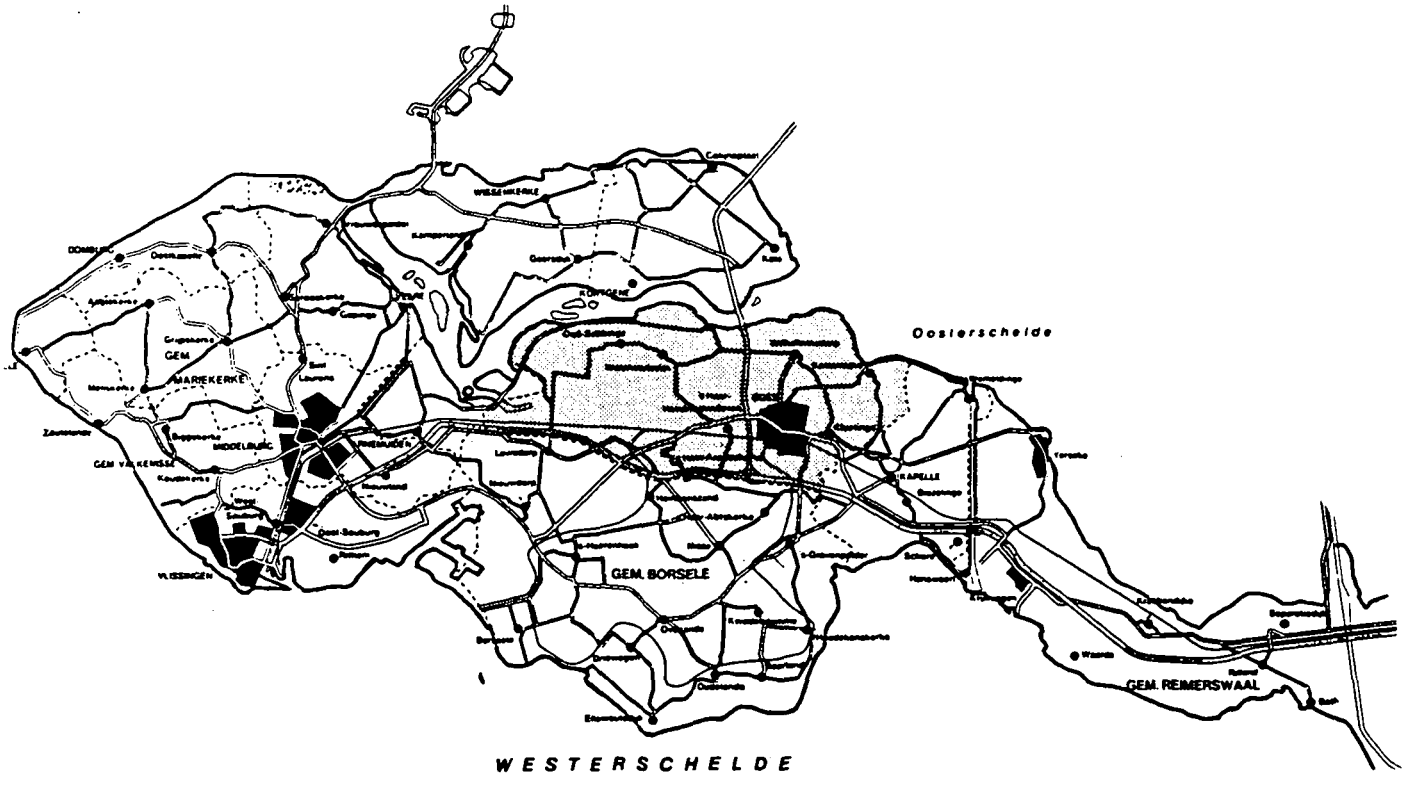

goes

(1994)

B.I. Sens

INHOUDSOPGAVE

		Blz.
	VOORWOORD	5
1.	INLEIDING	7
2.	BODEMGESTELDHEID	7
3.	GRONDGEBRUIK	8
4.	INFRASTRUCTUUR	8
4.1	Wegen	8
4.2	Waterwegen, havens en veren	9
4.3	Spoor- en tramwegen	10
4.4	Dijken en kaden	10
5.	NEDERZETTINGEN	11
5.1	Algemeen	11
5.2	De stad Goes	12
5.3	De dorpen	17
5.3.1	's-Heer Arendskerke	17
5.3.2	's-Heer Hendrikskinderen	17
5.3.3	Kattendijke	17
5.3.4	Kloetinge	18
5.3.5	Oud-Sabbinge	18
5.3.6	Wilhelminadorp	18
5.3.7	Wolphaartsdijk	19
5.4	Gehuchten, buurtschappen en wijken	20
5.5	Buitengebied	20

LITERATUURLIJST

ADRESLIJST VAN GEINVENTARISEERDE OBJECTEN EN COMPLEXEN

TYPOLOGIE

AFBEELDINGEN

VOORWOORD

Wat is het Monumenten Inventarisatie Project?

Door het rijk is in samenwerking met de provincies en de vier grote steden een project ontwikkeld dat als doel heeft de inventarisatie van jonge bouwkunst en stedebouw in Nederland. "Jonge" betekent hier: tot stand gekomen in de periode midden 19e eeuw - Tweede Wereldoorlog.
De verkregen gegevens worden landelijk verzameld en verwerkt. Ze kunnen dienen als uitgangspunt voor verder onderzoek en voor het te voeren beleid van rijk, provincies en gemeenten. Ze bestaan uit regio- en gemeentebeschrijvingen en uit de inventarisatieresultaten (veldwerk).

Regiobeschrijving

De inventarisatie wordt per provincie (of grote stad) gebiedsgewijs aangepakt. Daartoe is de provincie Zeeland in drie werkgebieden verdeeld, namelijk Midden-Zeeland, Noord-Zeeland en Zeeuwsch-Vlaanderen.
Per gebied wordt eerst een regiobeschrijving gemaakt, met daarin een beschrijving van de historische en ruimtelijke ontwikkelingen in de periode ca. 1850 - 1945. Bij de beschrijving wordt globaal aandacht besteed aan de algemeen historische aspecten van bestuurlijke, landschappelijke, sociaal-economische en geografische aard.

Gemeentebeschrijving

Met behulp van de regiobeschrijving vindt nader onderzoek plaats per gemeente en per kern. In eerste instantie gebeurt dit op basis van literatuurstudie en vergelijkend kaartonderzoek. De resultaten hiervan worden aangevuld met gegevens uit de object- en complexinventarisatie. Het onderzoek leidt tot een korte beschrijving van de kernen per gemeente en de historische en ruimtelijke ontwikkeling daarvan, waarbij aandacht wordt besteed aan algemeen historische aspecten van onderwerpen die ook bij de regiobeschrijving zijn behandeld (zie boven).
Met behulp van (voornamelijk) historisch kaartmateriaal wordt inzicht gegeven in de ruimtelijke ontwikkelingen.
Wanneer een kern in de betrokken periode belangrijke functionele en stedebouwkundige ontwikkelingen heeft doorgemaakt, wordt er bovendien een overzichtskaart toegevoegd van deze ontwikkelingen met een typologie van de uitbreidingen.
De regio- en gemeentebeschrijvingen vormen de basis voor het veldwerk. Het veldwerk bestaat uit inventarisaties van objecten, complexen en stedebouwkundige structuren, die voor de periode belangrijk en/of kenmerkend of juist bijzonder zijn. Aan de gemeentebeschrijvingen is een adreslijst van geïnventariseerde objecten en complexen toegevoegd.

1. INLEIDING

De gemeente Goes ligt op Zuid-Beveland en heeft een oppervlakte van 10.187 ha.
De gemeente wordt in het noorden begrensd door de Oosterschelde (gemeente Tholen) en het Veerse Meer (gemeente Kortgene). In het oosten grenst de gemeente aan de gemeente Kapelle, in het zuiden aan de gemeente Borsele en in het westen aan de gemeente Arnemuiden. (Afb. 1).
Sinds de gemeentelijke herindeling in Zuid-Beveland in 1970 heeft de gemeente Goes 31.497 inwoners (1 januari 1987). De gemeente bestaat uit de stad Goes, en de dorpen Wilhelminadorp, Kattendijke, Wolphaartsdijk, Oud-Sabbinge, 's-Heer Arendskerke, 's-Heer Hendrikskinderen en Kloetinge.

2. BODEMGESTELDHEID

Het gebied bestaat uit oudland en nieuwland. Het oudland rond Goes, dat tot de polder De Breede Watering Bewesten Yerseke behoorde, kan in grote trekken in drie delen gesplitst worden (Afb. 2):

1. Het hooggelegen gebied ten oosten en zuid-oosten van Goes bestaat voor het grootste deel uit oude kleiplaatgronden. Daartussen liggen als langgerekte stroken de kreekruggronden.
2. Het laaggelegen gebied ten zuiden en zuid-westen van Goes bestaat voornamelijk uit oude poelgronden en enkele hoger gelegen kleine kreekruggen. De poelgronden zijn kleigronden met een veenondergrond, die dieper of minder diep is weggegraven, zodat er een gebied is overgebleven met een zeer onregelmatig maaiveld, dat nog geaccentueerd wordt door de kreekruggronden.
3. De hooggelegen kreekrug van Goes naar 's-Heer Arendskerke, ten westen van Goes, bestaat uit kreekruggrond van goede kwaliteit. De overgangsgrond, die de kreekrug van de poelgrond scheidt, heeft een kleiondergrond.

In het noorden en westen van het gemeentelijk grondgebied bevindt zich het nieuwland, dat voornamelijk bestaat uit schorgronden en verder uit plaatgronden en kreekbeddinggronden.
Onder Wolphaartsdijk bevindt zich een gebied met grote aaneengesloten oppervlakten schorgronden.
In het gebied treffen we een verschil in hoogteligging van de polders aan. In het oudland hadden met name de laag gelegen poelgronden te maken met wateroverlast.
In het algemeen was in het oudland in de kommen een fijnmazig stelsel van slootjes aanwezig, dat aansloot op relatief kronkelige hoofdwatergangen.
In het nieuwland gebeurde de afwatering voornamelijk rechtlijnig naar de hoofdwatergangen, die meestal aan de voet van de dijken waren gelegen.
Bij de suatiesluis bij Kattendijke werd in 1884 een stoomgemaal gebouwd, om de lozing van het polderwater te verbeteren. Dat gemaal heeft dienst gedaan tot 1953, toen de stoomketel werd afgekeurd en de stoommachine

vervangen door een elektromotor. In 1965 werd bij het bestaande gemaal een noodgemaal gebouwd. Later is het geheel vernieuwd.
Enkele kilometers ten zuid-westen van Oud-Sabbinge bevindt zich de sluis "De Piet", een uitwateringssluis uit 1874. Via deze sluis spuide men bij eb het in De Schenge verzamelde polderwater. Toen dit niet meer voldeed, werd in 1917 op de sluis een stoomgemaal gebouwd. Sinds 1936 werkt het gemaal met een elektro- en een dieselmotor.

3. GRONDGEBRUIK

De kreekruggronden in het gebied zijn geschikt voor akkerbouw en fruitteelt. De oude kleiplaatgronden bezitten redelijke eigenschappen voor akkerbouw, maar betere eigenschappen voor fruitteelt.
De laaggelegen poelgronden zijn vrijwel uitsluitend als weiland in gebruik.
De schorgronden van het nieuwland zijn in het algemeen zeer goede landbouwgronden. De plaatgronden zijn matig geschikt voor land- en tuinbouw en de kreekbeddinggronden zijn voornamelijk als grasland in gebruik.
Tot het eind van de 19e eeuw werden op het platteland van de Bevelanden voornamelijk graangewassen verbouwd. Na de landbouwcrisis ging men over op de verbouw van suikerbieten, aardappelen, grote tuinbouwgewassen en fruit.
De opbloei van de fruitteelt ging na de Eerste Wereldoorlog in sneller tempo verlopen. Het gebied tussen Goes en Kloetinge en ten zuiden hiervan is voor een zeer groot deel bezet met boomgaarden.
De verkaveling van oudland- en nieuwlandpolders is verschillend. In het oudland werden de perceelsvormen hoofdzakelijk bepaald door de fysisch-geografische omstandigheden, zoals bodemkwaliteit, hoogteligging, en dergelijke. Dit resulteerde in onregelmatig gevormde percelen.
Het nieuwland kende een meer planmatige aanpak met een uit regelmatige vierkanten en rechthoeken bestaande verkaveling.

4. INFRASTRUCTUUR

4.1 Wegen

Al in de middeleeuwen waren er vanwege de meekrapnering en de veehouderij enkele wegen ontstaan in de poelkleigebieden rondom Goes, waaraan zich geleidelijk nederzettingen ontwikkelden. Er ontstond een stelsel van lokale agrarische, onverharde wegen. Deze wegen lagen meestal op de hoogste punten in het landschap, namelijk op de kreekruggen en de dijken. De wegen in De Poel, het gebied ten zuid-westen van Goes, ging men als Poelwegen aanduiden. De wegen in het oudland hadden een vrij kronkelig verloop, terwijl die in het nieuwland uit rechte tracé's bestonden. Rond 1650 begon men met de aanleg van een netwerk van straten en zandwegen op het platteland rond Goes, waardoor een betere verbinding met de markt van Goes ontstond. Dit wegennet op het platteland verbeterde zich sterk sinds de tweede helft van de 18e eeuw.

De wegverhardingen werden vooral in de 19e eeuw meer en meer toegepast. De voornaamste wegen hadden toen een kei- of klinkerbestrating, de minder belangrijke buurt- of polderwegen kregen een grindverharding.
De oude postroute van Zeeland naar Holland liep in de gemeente Goes over Kloetinge, Goes, 's-Heer Hendrikskinderen en 's-Heer Arendskerke. Deze weg was verhard. Met de aanleg van de spoorlijn in 1868 verloor deze weg zijn oorspronkelijke reden van bestaan, namelijk als postweg, want in het vervolg werd de post per spoor verzonden.
In 1916 werd over de Kreekrakdam, die tot dan alleen bestemd was voor spoorwegverkeer, de eerste wegverbinding voor gewoon verkeer tussen Brabant en Midden-Zeeland geopend. De rijkswegen op Zuid-Beveland werden naar aanleiding hiervan verbeterd, ook met het oog op het zich uitbreidende autoverkeer. Er werden grote aanpassingen uitgevoerd, met name aan het zaagvormige tracé tussen de Sloedam en 's-Heer Arendskerke, waar afsnijdingen werden geprojecteerd.
Ook in de dertiger jaren werden aan de rijksweg verbeteringen aangebracht. In 1934 werd het viaduct over de spoorweg bij 's-Heer Arendskerke opengesteld. In 1960 kwam de verbinding met Noord-Beveland, de Zandkreekdam, tot stand. Door de aanleg van de Zeelandbrug ontstond ook een directe verbinding met Schouwen-Duiveland (1963-1965).
Vanaf 1970 doorkruist de autosnelweg van de Sloedam tot Biezelinge de gemeente Goes. De oude weg blijft nog slechts van regionaal belang.

4.2 Waterwegen, havens en veren

De waterwegen zijn met name tot 1868 van groot belang geweest voor wat betreft het verkeer met de buitenwereld. Tot die tijd verliep het contact met de buitenwereld via de vaarweg. Een belangrijke waterloop was De Schenge, maar deze werd in 1874 afgesloten.
Het havenkanaal van Goes naar de Oosterschelde is nog wel in gebruik. De toegang tot de ten noorden van de stad gelegen haven van Goes was door verzanding van de Schenge steeds moeilijker geworden. De bedijking van de Wilhelminapolder in 1809 bracht uitkomst: het havenkanaal werd doorgetrokken naar de Oosterschelde tot het toen aangelegde Goese Sas, de uitmonding bij de Oosterschelde.
In 1890-1893 werd bij deze uitmonding een nieuwe sluis gebouwd.
In de Goese haven kwam in 1936 een vaste stenen brug, die de beweegbare brug verving. De toegang tot de zogenaamde "Kaai", de oude binnenhaven, werd zo afgesloten voor schepen. In de zeventiger jaren kwam hier een hameibrug (klapbrug) en sinds die tijd wordt de oude haven door pleziervaart gebruikt.
Deze binnenhaven was inmiddels eigenlijk ook te klein geworden. Tussen 1920 en 1930 was het scheepvaartverkeer naar Goes bijna verdubbeld.
Ter vervanging van de afgesloten binnenhaven werd in 1936 een nieuwe havenarm aangelegd op het zogenaamde "Roosjeshof", aan de oostelijke zijde van het kanaal.
Na de Tweede Wereldoorlog werd een nieuwe insteekhaven in de Wilhelminapolder aangelegd. In 1965 werd een moderne ophaalbrug over het havenkanaal gebouwd.
Verschillende kernen binnen de gemeente Goes hadden een eigen haventje. Aan de zuidzijde van het voormalig eiland Wolphaartsdijk bevond zich aan De Schenge de oude scheepshaven De Kulk. In 1828 werd deze vervangen

door een nieuwe haven aan de noordzijde van het voormalige eiland. Daar bevond zich ook het Wolphaartsdijkse Veer, de verbinding met Noord-Beveland.
Ten noorden van 's-Heer Arendskerke bevond zich tot 1874 een havenkom bij Eindewege. Daar was een veer, totdat in 1874 De Schenge werd afgesloten. Ter vervanging werd toen een haventje bij Sluis "De Piet" aangelegd. Dat heeft dienst gedaan tot 1961, toen het Veersegat werd afgedamd.
In 1904 liet het waterschap bij het gemaal bij Kattendijke een kleine landbouwhaven bouwen.

4.3 Spoor- en tramwegen

Met de aanleg van de spoorlijn Bergen op Zoom-Goes in 1868 en Goes-Middelburg in 1872, groeide de functie van de stad als verkeerstechnisch centrum van Zeeland.
De spoorlijn liep ten zuiden van de stad. Hier werd ook het station gebouwd.
In de jaren twintig van deze eeuw werd een net van lokaalspoorwegen door Zuid-Beveland aangelegd, met Goes als centraal punt. Er ontstonden zo tramverbindingen met Borssele-Hoedekenskerke, Wolphaartsdijkse Veer en Wemeldinge. Van deze laatste twee verbindingen werden in 1934 de passagiersdiensten en in de oorlog de goederenvervoersdiensten opgeheven. Het reizigersvervoer tussen Goes en Hoedekenskerke functioneerde tot 1947.
In de jaren zestig werd een havenspoorlijn rond Goes aangelegd, maar deze werd in 1983-1984 weer opgebroken.
Het traject van Eindewege via 's-Heer Arendskerke-Heinkenszand-'s-Heerenhoek en sinds 1966 naar het Sloegebied, is tegenwoordig uitsluitend voor goederenvervoer in gebruik. Het zogenaamde "bietenlijntje" door de Zak van Zuid-Beveland is nog gedeeltelijk als recreatieve voorziening in gebruik.

4.4 Dijken en kaden

In het gebied bevinden zich (voormalige) zeedijken en binnendijken.
De dijken in het oudland hebben over het algemeen een kronkelig verloop, terwijl die in het nieuwland uit rechtere tracé's bestaan.
De dijken van de polder De Breede Watering Bewesten Yerseke zijn de oudste dijken.
Bedijkingen uit de inventarisatieperiode zijn die van de Broeder en Zusterpolder (1854), De Zuidvlietpolder (1856), De Egbert Petruspolder (1856) en de Schengepolder (1874).
Van ca. 1908 tot het eind van de jaren twintig ging men verschillende dijken van betonmuren voorzien. Voor deze dijkverhoging maakte men gebruik van het systeem de Muralt en van het systeem Owens en Case.

5. NEDERZETTINGEN

5.1 Algemeen

De gemeente Goes bestaat uit de stad Goes, de dorpen 's-Heer Arendskerke, s'-Heer Hendrikskinderen, Kattendijke, Kloetinge, Oud-Sabbinge, Wilhelminadorp en Wolphaartsdijk en de gehuchten, buurtschappen of wijken Abbekinderen (ged.), Blauwewijk, Eindewege, Goessche Sas, De Groe (ged.), Monnikendijk, Noordeinde, Planketent, Roodewijk, Sluis De Piet, Tervaten, Waanskinderen en Wissekerke.

Na een grote bevolkingsaanwas in Goes in de Franse Tijd, zette de groei in de 19e eeuw door, maar in minder snel tempo. In 1849 had Goes 5298 inwoners en in 1899 had de stad er 6923. Tussen 1904 en 1914 nam de bevolking slechts met 30 à 40 personen per jaar toe. Rond 1920 groeide de bevolking, voornamelijk vanwege de beschikbaarstelling van bouwterreinen.
In de periode 1940-1950 vond ten opzichte van de rest van Zeeland een explosieve groei van de bevolking plaats in Goes.

Aantal inwoners

	1849	1899	1947	1993
Goes	5.298	6.923	12.840	24.389
's-Heer Arendskerke, Eindewege			3.027	1.599
's-Heer Hendrikskinderen, Wissekerke (+ Nieuwdorp, Lewedorp)	2.052	3.049	537	1.204
Kattendijke	776	1.070	751	491
Wilhelminadorp			415	526
Kloetinge	923	1.297		2.645
Wolphaartsdijk	1.388	2.101	2.179	2.240
Oud Sabbinge				

De gasvoorziening in Goes kwam in 1860 op gang met de stichting van de gasfabriek ten noorden van de stad, aan de haven. In 1943 kwam het Provinciaal Gasbedrijf in Zeeland tot stand, dat in 1955 met de gasfabriek van Goes fuseerde.
In de eerste decennia van deze eeuw waren er ondermeer in Goes, 's-Heer Arendskerke, Kloetinge en Wolphaartsdijk plaatselijke electriciteitscentrales opgericht. Deze werden in 1929-1930 opgeheven en vanaf toen werd de electriciteitsvoorziening door de PZEM ter hand genomen.
In 1910 werd de Waterleidingmaatschappij "Zuid-Beveland" opgericht, die in 1913 officieel werd geopend. In 1912 werd bij Goes (Kloetinge) een watertoren gebouwd.
Deze maatschappij leverde water aan de dorpen in Zuid-Beveland.

5.2 De stad Goes

Vóór 1134 bestond Goes uit een schamele bewoning in de vorm van een kleine agrarische kern, op een oeverwal langs de kreek "Korte Gos" (Curtagosum). De stormvloed van 1134 verwoestte ondermeer deze agrarische kern.
Bij de aanleg van de dijken op Zuid-Beveland aan het eind van de 12e eeuw, werd een kreekrestant, een overblijfsel van de overstroming van 1134, door deze bedijking in zijn loop gestuit en afgedamd. Hieruit ontstond later de natuurlijke haven van Goes. Iets verder landinwaarts was eveneens in de 12e eeuw een nederzetting ontstaan. Hier werd op een kreekrug een kasteel (Slot Ostende), een kerk en een dorpshuis gebouwd. Vanaf de 12e tot in de 13e eeuw bestonden er dus twee kernen in elkaars nabijheid die later tot een stad uitgroeiden: een gehucht aan de haven en een agrarisch dorp verder naar het zuiden. Het proces van het naar elkaar toegroeien van de twee kernen is vermoedelijk in de eerste of tweede helft van de 14e eeuw voltooid. Tot in de 15e eeuw moet de vorm van Goes er langgerekt hebben uitgezien, met een dichte bebouwing in het noorden en zuiden en daartussen enkele verbindingsstraten.
De economische basis voor de groei van de nederzetting is voornamelijk gelegen in de marktfunctie voor agrarische produkten uit de regio. Ook de zoutnering en de meekrapnijverheid hebben daartoe bijgedragen.

In 1417 verkreeg Goes stadsrechten en werd een omwalling aangelegd. Aan het begin van de 15e eeuw lag Goes ingesloten tussen boomgaarden, weilanden, struiken en kreekrestanten. Ook binnen de vesten bevonden zich nog grote open stukken grond.
In de eerste helft van de 15e eeuw breidde de stad zich naar het oosten uit en werd een deel van de Vorst bebouwd. Door aankoop van de 100 gemeten van Kloetinge werd Goes in 1444 ten zuid-oosten, buiten de wallen, uitgebreid. Dit gebied behield nog enkele eeuwen zijn agrarische karakter (pas in 16e en begin 17e eeuw hier Voorstad gebouwd).
In het midden van de 15e eeuw was de middeleeuwse groei van de stad voltooid. Goes maakte in de 15e en in het begin van de 16e eeuw een periode van grote bloei door als havenplaats, vanwege de zouthandel. Daarna kwam voor Goes een periode van neergang. Door opeenvolgende moeilijkheden, zoals het dichtslibben van de haventoegang en het verval van de havenwerken, de grote kwetsbaarheid van de eenzijdige zoutindustrie, de diverse 16e eeuwse overstromingen die met moeite buiten de stad gehouden konden worden, en de stadsbrand van 1554, nam de welvaart van de stad sterk af. Bovendien kwamen hierbij nog internationale, economische en politieke verwikkelingen, zoals de inkwartiering van de Spaanse soldaten, het tevergeefs beleg door de Geuzen en de Reformatie.
Bij de brand van 1554 verloor Goes veel van zijn middeleeuws stratenplan. Bij de opbouw werden een aantal afgebrande panden niet herbouwd, onder meer ter verbreding van nauwe straten. (Afb. 3.)
Het laatste kwart van de 16e eeuw kwam de stad opnieuw tot bloei. De bevolking nam sterk toe. Er werd een vesting aangelegd rondom de stad. Hierbij werd ook de buitendijkse havenbebouwing binnen de omwalling getrokken (Afb. 4.)

In het midden van de 17e eeuw werd een nieuw havenkanaal gegraven, ter vervanging van de bochtige, steeds sterker verlandende havenmonding uit de 15e eeuw. (Afb. 5.) In het begin van de 19e eeuw werd opnieuw een nieuw kanaal gegraven om de bestaande haven van Goes met de Oosterschelde te verbinden.

De verwerking van landbouwprodukten was rond 1750 aanwezig in de vorm van enkele korenmolens, oliemolens, een pelmolen en een zaagmolen. In het begin van de 19e eeuw was de agrarische industrie in Goes, vergeleken met de andere Zeeuwse steden, goed vertegenwoordigd.
Rond 1860 was er in de stad Goes een geringe "grootschalige" nijverheid. Deze stedelijke nijverheid bestond uit bedrijven die of nauw verbonden waren met de landbouw, of waren gericht op de behoeftenbevrediging van de stedelingen en de plattelandsbevolking. Hierin trad in de loop van de 19e eeuw nauwelijks verandering op. De nijverheid werd wel met een aantal bedrijven uitgebreid, die bijna uitsluitend produceerden voor de lokale markt. De verzorgende functie bleef de belangrijkste. Uitzondering hierop was de meekrapnijverheid. Enkele meestoven en de in 1853 opgerichte garancinefabrieken "Stad Goes" en "Zuid-Beveland" verschaften in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw aan 50 tot 60 arbeiders werk. Op veel plaatsen op Zuid-Beveland stonden in de 19e eeuw meestoven, maar rond 1870 begonnen deze te verdwijnen.
In Goes zelf waren er rond 1870 verschillende soorten kleine industrieën en bedrijfjes, die qua afzet en qua grondstoffenvoorziening voornamelijk regionaal gebonden waren: een rederij, een oliemolen met patentoliefabriek, twee korenmolens, een zaagmolen, vier drukkerijen, drie touwslagerijen, drie chocoladefabrieken, twee hoedenfabrieken, een stoommeelfabriek, een distilleerderij, een ververij, een kaarsenmakerij, een sigarenfabriek en een bierbrouwerij en azijnmakerij. Hoewel uit beroepstellingen blijkt dat aan het eind van de vorige eeuw meer dan 30% van de beroepsbevolking werkzaam was in de industrie, kan hieruit geenszinds worden geconcludeerd dat Goes zich had ontwikkeld tot een industriële gemeente. Van de in de "industrie" werkzame arbeiders had bijna de helft de positie van zelfstandig ambachtsman. Grote bedrijven, waaraan meer dan vijf werknemers waren verbonden, waren zeldzaam, of een kort leven in de stad beschoren.
Van iets grotere omvang en betekenis was houtzagerij "La Vitesse", die in de jaren tachtig begonnen was met 15 arbeiders en zich tot de Eerste Wereldoorlog geleidelijk uitbreidde (in 1914: 25 arbeiders).
In de eerste twee decennia van de 20ste eeuw werd de stedelijke nijverheid uitgebreid met stomerij "De Zon", waar in 1912 ruim 40 mensen werkten, een groentenconserveringsbedrijf (50 arbeiders) en een appelstroopfabriek (30 arbeiders). Verder een kerkorgelfabriek, een veevoederfabriek (aan de weg naar Wilhelminadorp), een glasslijperij, een paar fabrieken voor landbouwwerktuigen, een vilt- en velourfabriek.
Behalve de ambachtelijke nijverheid was de winkelnering in Goes een zeer belangrijke bestaanssector.
In het laatste kwart van de vorige eeuw woonden er gemiddeld zo'n 300 à 400 winkeliers in de stad. De vele verzorgende bedrijven in de stad waren in sterke mate afhankelijk van de ontwikkeling op het platteland.

De gevolgen van de landbouwcrisis oefenden op de welvaart van Goes een merkbare invloed uit, aangezien de stad voor het grootste gedeelte zijn bestaan vond in het bezoek van haar markten door de landbouwers. Voorspoed voor de boeren betekende welvaart voor de stad.
Het veilingwezen nam een belangrijke plaats in in Goes. In het veilinggebouw bij het station vonden belangrijke fruit- en groentenveilingen plaats.
Een vergelijking van het aantal personen dat in 1909 en 1930 werkzaam was in de verschillende sectoren, geeft de volgende ontwikkeling te zien: een daling in de agrarische sector, conform het landelijk beeld; het verschijnen van centrale overheidsfuncties; sterke stijging van de regionaal verzorgende diensten en beroepen.
Tussen 1930 en 1947 viel een terugloop van het aantal werknemers in regionaal- en plaatselijk verzorgende beroepen en explosieve groei van het aantal werknemers in overheidsdienst waar te nemen.
In de industrie die niet afhankelijk was van ontwikkelingen in de regio, was meer dan een kwart van de beroepsbevolking werkzaam en dit aantal was sterk groeiende.
In de jaren 1950-1960 vond in Zeeland de grote verschuiving plaats van de landbouw naar de nijverheid. Een aantal ontwikkelingen in de vijftiger jaren versnelde het industrialisatieproces in de zestiger jaren. Onder andere het Deltaplan, dat de bereikbaarheid van Zeeland drastisch vergrootte, en de aanleg van het Zeehaven- en industrieterrein van het Sloegebied.

De ruimtelijke structuur van de stad aan het begin van de 19e eeuw verschilt nauwelijks met de situatie die tegen het eind van de 16e eeuw was ontstaan.
In het midden van de 19e eeuw zou dit gaan veranderen. (Afb. 6, voor straatnamen: afb. 8).
Vanaf 1845 werden de stadspoorten één voor één gesloopt om de stad beter toegankelijk te maken voor het verkeer.
Door de sloop van de gecombineerde Oostpoort en Bleekveldsepoort (1855-1856) werd het gebied aan de oostzijde van het Havenkanaal (A. Joachimikade) beter bij de stad betrokken. Hier werd direct al de kantongerecht gevangenis gebouwd en in 1866 de HBS.
In 1868 bereikte de spoorweg Goes vanuit Bergen op Zoom en in 1872 werd het traject naar Vlissingen doorgetrokken. De bouw van het station in 1868 en de aanleg van de Stationsweg (huidige F. den Hollanderlaan) die precies tussen twee stadsentrees bij de stadsgracht uitkomt, had veel gevolgen voor dat gedeelte van de stad. In 1870 werd de Dam aangelegd en zo werd via de Kreukelmarkt de verbinding met de Singelstraat en omgeving gelegd.
In de zeventiger jaren van de vorige eeuw werd de wal achter de St. Jacobsgracht afgegraven en werd een gedeelte van het verdedigingswerk aan de Westhavendijk geëgaliseerd. Eerder was de wal vanaf de gesloopte Oostpoort tot de Keizersdijk al opgeruimd. Deze werkzaamheden leverden een aanzienlijke terreinwinst op voor de stad. In 1873 werd de Koepoortbrug gesloopt en de stadsgracht tussen de voormalige Koepoort en de Dam gedempt. In dit open gebied, het Schuttershof, werd een nieuwe stadsrand gemaakt. De Van de Spiegelstraat werd aangelegd. Kort daarop werd een deel van de Westvest tussen de voormalige Koepoort en Agnesgang gedempt.

In de periode tot circa 1890 werd het gebied aan de Westwal (de Ambachtsschool uit ca. 1876, in jaren twintig vernieuwd) en aan de Van de Spiegelstraat (de villa voor de directeur van de Meelfabriek, later van de Keuringsdienst voor Waren, uit 1886) ontwikkeld. Aan de Westwal zouden later nog enkele scholen en rijkskantoren worden gebouwd, waaraan men de streekfunctie van Goes kon herkennen.
Tot 1920 bleef de nieuw gevormde stadsrand functioneren. Wel werd met de bouw in 1906 van de RK-kerk met pastorie aan de Singelstraat het aanzien van het gebied gewijzigd.
In de laatste tientallen jaren van de 19e eeuw vond de eerste stadsuitleg buiten de vesten plaats, de bebouwing aan de Voorstad niet meerekenend.
Jarenlang verliep de stadsontwikkeling buiten de vesten zeer aarzelend. Er vond wat bebouwing plaats aan de A. Joachimikade en de J.A. v.d. Goeskade. Aan het begin van deze eeuw raakten de Poelwegen bebouwd en kregen de meeste Poelwegen de namen van zeehelden (zoals De Ruyter en Tromp).
In 1917 kwam er een versnelling in de stadsontwikkeling op gang. Grote veranderingen gingen optreden toen de eerste uitbreidingsplannen werden ontwikkeld en de noodzaak de stad goed te ontsluiten in relatie werd gebracht met de aanleg van de provinciale weg van Bergen op Zoom naar Middelburg.
Wat betreft het gebied binnen de vesten, werd de Van de Spiegelstraat als Westsingel tussen de Ravelijn de Grenadier en de Westwal doorgetrokken en verbonden met de Middelburgsestraat. Vanaf de Agnesgang tot de Dam is de stad nu geheel ontsloten.
Een gedeelte van de bebouwing van de Wijngaardstraat werd in 1922 gesloopt, waardoor op die plek een wat ongestructureerde ruimte ontstond. Na 1930 domineert de in dat jaar gebouwde Westerkerk op het Ravelijn de Grenadier het gebied.
De Zoutvest werd gedempt en de Westerstraat aangelegd. De Oostvest werd in 1931 gedempt. In 1925-1927 werd aan de Oostwal een nieuw ziekenhuis gebouwd (gesloopt).
Zoals gezegd kwam er vanaf 1917 een versnelling in de stadsontwikkeling buiten de vesten op gang. Bouwplan I en Bouwplan II werd vastgesteld door de gemeente (Afb. 7). Bouwplan I omvat het gebied tussen Voorstad en Stationsweg (huidige F. den Hollanderlaan, 6 ha.). Bouwplan II ligt aan de westkant van Goes tussen de Westsingel en de Middelburgsestraat (± 4 ha.). Bouwplan I en II waren in 1924 zo goed als vol gebouwd. In 1919 werd vervolgens Bouwplan III vastgesteld, maar dit werd in 1925 weer ingetrokken.
In 1920 werd door de directeur van gemeentewerken een plan opgesteld voor een uitbreiding van Goes ten zuiden van de spoorlijn; dit plan omvatte het gebied dat thans als Goes-zuid bekend staat, maar werd niet uitgevoerd.
In 1924 stelde de gemeenteraad het uitbreidingsplan 1924 vast.
Dit plan omvatte gebieden ten oosten en westen van de stad:

- terrein in aansluiting op Bouwplan II in de richting van de Spoorlijn ("speciaal voor werkmanswoningen");
- gebied achter de Voorstad, Oostsingel en langs Heernisseweg tot de grens met Kloetinge (deels voor woningbouw "beter gesitueerden"), Bouwplan III;

- een nog vrijwel geheel onbebouwd gebied ten zuiden van de spoorweg, tussen de Kloetingseweg en de huidige van Hertumweg.

Van dit uitbreidingsplan, dat in de jaren dertig nog enige malen een marginale wijziging onderging, kwam - de geplande bebouwing in Bouwplan III uitgezonderd - niet veel terecht.
In 1942 werd dan ook een nieuw uitbreidingsplan ontworpen. Het plan voorzag in een verdere bebouwing in de richting Kloetinge, waarmee echter pas na een grenswijziging tussen beide gemeenten een begin kon worden gemaakt. De andere uitbreiding betrof terrein in aansluiting op Bouwplan II.
Het voornemen om woningen in het tegenwoordige Goes-Zuid neer te zetten werd op de lange baan geschoven.
In de verdere oorlogsjaren werd er niets meer gebouwd. Pas aan het eind van de jaren veertig en in de jaren vijftig werden de uitleggingen uitgevoerd.
In de jaren zestig werd Goes ook ten zuiden van de spoorlijn uitgebreid (plannen Zuid-Oost, Zuid II en Zuid-West). Er werd een westelijke en oostelijke ontsluitingsweg aangelegd.
Uit deze tijd dateren ook het grote industrieterrein ten zuiden en het natte industrieterrein ten noorden van de stad.
Aan het eind van de jaren zestig werd het bestemmingsplan Goese Polder vastgesteld.

Het ruimtelijk structuurbeeld van de oude stad wordt nog steeds bepaald door een aantal open ruimten: de haven met aaneengesloten kaden, de lager, landinwaarts gelegen marktpleinen en het voormalige kerkhof van de Maria Magdalenakerk (thans Singelstraat).
In het stratenpatroon van de stad domineren de noord-zuid georiënteerde straten. Het beloop van de meeste straten is weinig strak, de breedte varieert geleidelijk.
De stadsgracht en de nog resterende gedeelten van de stadswal markeren nog de historische stadsrand.
Het wonen aan de wallen was in Goes van andere aard dan in veel andere Nederlandse plaatsen, waar de kapitaalkrachtigen grote villa's op en langs de wallen bewoonden. Zo stonden aan de Westsingel aan het begin van de eeuw, in plaats van villa's en riante herenhuizen, de houtfabriek "La Vitesse", een klompenmakerij en, evenals aan de Oostwal, een boerderij. Aan de bebouwing van de Westwal herkent men de streekfunctie van Goes. Hier zijn onder andere enkele scholen, rijkskantoren, de doopsgezinde kerk en enkele woonhuizen te vinden.
Aan de Oostsingel woonden wat meer prominente figuren. In de loop der jaren kreeg de Oostsingel een uniformer karakter door de meer aaneensluitende bebouwing. Dit in tegenstelling tot de Westsingel, waar de verkeersfunctie toenam en de diversiteit van de bebouwing veel sterker was en bleef.
De uitbreidingen buiten de stadsgrachten vanaf het eind van de 19e eeuw ten oosten, zuiden en westen van de stad, bestonden bijna uitsluitend uit woonwijken, die meestal planmatig aangelegd waren. Enkele hiervan hebben een tuinwijk-achtig aanzien.

5.3 De dorpen

Uitgezonderd Wilhelminadorp, zijn de dorpen in de gemeente Goes in de middeleeuwen ontstaan. Het oorspronkelijke dorpstype op Zuid-Beveland was tamelijk eenvormig en had als grondslag de samenkomst van twee of meer wegen.
Tijdens de massale parochiestichting aan het eind van de 12e en in de 13e eeuw begon men met de bouw van de kerken.
De agrarische dorpen rond Goes ontwikkelden zich tot gemeenschappen met eigen ambachten en diensten (scholen, winkels, postkantoor, kerk, etc.). Met de mechanisatie van de landbouw verminderde echter de werkgelegenheid in de agrarische sector. Hierdoor is in de meeste dorpen de oorspronkelijk dominerende functie van agrarisch dorp een meer ondergeschikte rol gaan spelen. De ambachten en diensten gingen langzamerhand verdwijnen. In de jaren dertig van deze eeuw hadden de dorpen nog meerdere bakkers, timmerlui en smeden. Tegenwoordig zijn deze vrijwel geheel verdwenen.

5.3.1 's-Heer Arendskerke

De oude kern van 's-Heer Arendskerke (afb. 9 + 13) bestaat uit een hoofdstraat (Vermetstraat), die op een kreekrug ligt, met aan het einde een ring (Torenring). De Vermetstraat verbindt de dijk met de Torenring en staat hier loodrecht op. 's-Heer Arendskerke wordt gerekend tot het type ringstraatdorp of voorstraatdorp. Het dorp werd uitgebreid met de Lange en de Korte Achterweg.
Vroeger was de Torenring ook aan de binnenzijde bebouwd. De laatste lage huisjes die hier stonden zijn aan het eind van de jaren zestig afgebroken. Van na de Tweede Wereldoorlog dateert de Elenbaasstraat, de Deestraat, de Ridderstraat en Jonkerstraat bebouwing en de uitbreiding aan de Slotstraat en het uitbreidingsplan Zuid.

5.3.2 's-Heer Hendrikskinderen

's-Heer Hendrikskinderen (afb. 9 + 13) is een ringdorp met veel nieuwbouw, ook in de dorpskern. In de inventarisatieperiode zijn in dit dorp geen nieuwe wegen aangelegd. De bebouwing verlengde en verdichtte zich langs bestaande wegen.
's-Heer Hendrikskinderen vormde vanaf 1816, samen met het westelijk ervan gelegen gehucht Wissekerke, een zelfstandige gemeente. In 1857 werd de gemeente gevoegd bij 's-Heer Arendskerke.

5.3.3 Kattendijke

Kattendijke (afb. 10 + 14) is een achter de dijk aan de Oosterschelde gelegen, langgerekt boerendorp met huisjes aan weerszijden van de dorpsstraat. De meest karakteristieke en ruimte- en vormbepalende elementen zijn de terp met de kerk, de dijk, de weg van de dijk naar de terp met de kerk, de twee driehoekige verbredingen van de Dorpsstraat en de doodlopende Huijssenstraat. Westelijk van het dorp is een nieuwbouwwijkje gesticht.

Vóór de gemeentelijke herindeling op Zuid-Beveland in 1970, vormde Kattendijke één gemeente met het naburige Wilhelminadorp.
In stedebouwkundig opzicht is er in de inventarisatie periode bijna niets gewijzigd in Kattendijke.

5.3.4 Kloetinge

Kloetinge (afb. 11 + 14) is van oorsprong een ringdorp met een afwijkende situatie van andere Zuid-Bevelandse ringdorpen, aangezien het ronde Geertesplein gecombineerd is met een rechthoekig marktveld. Het dorp ligt in het zuid-westen van een grotere ring van wegen. De naam van het land binnen deze ring luidt de Bijganck.
De stedebouwkundige structuur van de dorpskern is nogal gesloten. In de oorspronkelijke structuur waren Noordeinde en Jachthuisstraat de belangrijkste toegangen en waren Oostkeure en Peperstraat ondergeschikte toegangen. Onder de druk van doorgaand verkeer zijn geleidelijk de doorgangen van Lewestraat en Oostkeure groter geworden. De oude kern heeft een algemene indruk van lage dorpsbebouwing. Afwijkend hiervan zijn gebouwen die ook duidelijk een andere soort functie hebben. Deze zijn statiger.
Het beeld van Kloetinge veranderde na 1900. Dit werd niet alleen veroorzaakt door de ontwikkeling van de landbouw en het verkeer, maar ook door de omstandigheid dat Kloetinge nu een functie ging vervullen als woongemeente voor mensen die elders werkten. Reeds rond 1900 vestigden zich bij onder andere de Kloetingseweg bij het later gebouwde ziekenhuis St. Joanna (1926-'27) goed gesitueerden uit Goes. Door deze woonfunctie breidde Kloetinge zich relatief snel uit.
In 1940 vond er een wijziging van de gemeentegrens plaats, waarbij een gebied overging naar Goes. Hierdoor kwam de rond 1930 aangelegde Patijnweg, evenals de Kloetingseweg en de 's-Gravenpolderseweg met de eerste forensen-woningen, bij Goes.
Het uitbreidingsplan 1948 werd in 1950 gerealiseerd door aanleg van de zogenaamde Oranjebuurt.
Vanaf 1958 werd Kloetinge verder uitgebreid: "De Schalk" (1958), J.Q.C. Lenshoeklaan (1962), reconstructie Lewestraat (1961), "Noord-Einde" (1967 e.v.).
Het silhouet van Kloetinge wordt medebepaald door de in 1911 gebouwde watertoren.

5.3.5 Oud-Sabbinge

In het ringdorp Oud-Sabbinge (afb. 12 + 15) heeft de bebouwing langs de reeds bestaande wegen zich in de inventarisatie periode uitgebreid. Met name langs de Prins Bernhardstraat is lintbebouwing ontstaan.

5.3.6 Wilhelminadorp

Wilhelminadorp (afb. 10 + 15) ligt ten noorden van Goes, middenin de vruchtbare Wilhelminapolder, waar landbouw steeds het hoofdmiddel van bestaan is geweest. Deze polder werd in opdracht van voornamelijk Rotterdamse investeerders in 1809 bedijkt en daarna als één groot bedrijf tot ontwikkeling gebracht. De bedijkers van de polder hadden de verplichting aanvaard door de nieuwe polder een kanaal te graven om de bestaande haven van Goes met de Oosterschelde te verbinden.

plichting aanvaard door de nieuwe polder een kanaal te graven om de bestaande haven van Goes met de Oosterschelde te verbinden.
In de eerste jaren werd een aantal elders opgekochte boerderijen en meestoven naar de polder verplaatst. Er ontwikkelde zich een landarbeiderskolonie, die in 1815 de naam Wilhelminadorp kreeg. In 1819 werd een houten ophaalbrug over het kanaal gebouwd, die in 1879 werd vervangen door een ijzeren draaibrug. De brug was in Wilhelminadorp het centrale punt. Wilhelminadorp is nooit zelfstandig geweest en vormde vóór de gemeentelijke herindeling in 1970 één gemeente met Kattendijke. De bebouwing bevindt zich voornamelijk aan de westzijde van het kanaal. In groepjes staan hier dubbele arbeiderswoningen, sommige nog met oorspronkelijke houten aanbouwtjes. Wilhelminadorp ontwikkelde zich langs de Brugstraat, waar in 1840 de Hervormde Kerk verrees. Ten noorden hiervan staat een meestoof en een voormalige garancinefabriek.
Ten zuiden van de Brugstraat ontstond bebouwing langs de Van den Boschstraat en Hankenstraat.

5.3.7 Wolphaartsdijk

Wolphaartsdijk (afb. 12 + 15) was eerst de naam van het door de Schenge van Zuid-Beveland gescheiden eiland met als centra de landbouwdorpen Oud-Sabbinge en Oostkerke. Met het indijken van de Wilhelminapolder in 1809 werd Wolphaartsdijk met Zuid-Beveland verbonden en is vanaf die tijd geen eiland meer. Het dorp Oostkerke heet nu Wolphaartsdijk.
Het vervoer van het eiland, dat eerst via zandwegen in de Westlandpolder naar het haventje "De Kulk" liep, werd met het in gebruik nemen van de nieuwe haven in het noorden van het voormalige eiland, omgelegd naar deze haven. In 1848 werd vanwege het drukke verkeer de oude veerweg vervangen door de Nieuwe Veerweg. Deze weg was de belangrijkste verbindingsweg van Goes, via de kern Wolphaartsdijk, naar Noord-Beveland. Aan weerskanten bevindt zich lintbebouwing.
In het midden van de 19e eeuw breidde Wolphaartsdijk zijn grondgebied belangrijk uit door indijking van vier polders.
Tot 1870 viel het dorp Wolphaartsdijk samen met de oorspronkelijke kern. De nederzetting werd gekenmerkt door een loodrecht op de dijk aansluitende hoofdstraat, die op de kerkring uitmondt. Uitbreiding vond slechts incidenteel plaats in aansluiting op de bestaande bebouwingsconcentraties.
Rond 1900 vonden uitbreidingen in de vorm van lintbebouwing plaats, die enerzijds aansloot op de oorspronkelijke kern, anderzijds uitwaaierde langs de bestaande dijken en wegen.
Rond 1930 vond een invulling plaats van de "gaten" in de bestaande bebouwing en toevoegingen aan de oorspronkelijke kern. Dit gebeurde in de toen gebruikelijke bouwtrant van vrijstaande en halfvrijstaande woningen. Tot ongeveer 1930 vond nieuwbouw plaats, aangepast aan de bestaande structuur en in kleine hoeveelheden.
Na 1945 bleek het bestaande wegennet ontoereikend en werden nieuwe straten aangelegd. Nadat de openbare lagere school en enkele ten noorden hiervan gelegen woningen waren afgebroken, werd het Wolphertsplein, de verbinding van de Hoofdstraat met de Oosterkerkstraat, aangelegd.
De jongste uitbreidingen bevinden zich tussen Molendijk en Papeweg.

Tegenwoordig is de agrarische functie van het dorp nog redelijk belangrijk, hoewel hierin steeds minder mensen werkzaam zijn. Velen werken elders, waardoor de woonfunctie in Wolphaartsdijk voorop staat. Tevens vervult het dorp een recreatieve functie door zijn ligging aan het Veerse Meer, dat na de aanleg van de Zandkreekdam is ontstaan.

5.4 Gehuchten, buurtschappen en wijken

In de gemeente bevinden zich verschillende gehuchten, buurtschappen en wijken. De meeste dateren van vóór 1850, zoals Abbekinderen, De Groe, 's-Heer Elsdorp (verdwenen, werd ook 's-Heer Roelofsdorp genoemd, afb. 14), Wissekerke (voormalig ringdorp), Waanskinderen, Monnikendijk, Tervaten (afb. 14) en De Kulk (verdwenen).
De buurtschappen Blauwewijk en Roodewijk liggen in de Wilhelminapolder en zijn rond 1920-'30 ontstaan. Ze bestaan uit een rijtje landarbeiderswoningen die bij een boerderijcomplex zijn gebouwd.
Bij het Goessche Sas zijn rond de eeuwwisseling bij de sluiswerken langs het kanaal enkele woningen gebouwd, waardoor er een kleine nederzetting is ontstaan.
Hetzelfde was het geval bij Sluis de Piet, waar bij het haventje en de sluis verschillende woningen werden gebouwd.
Eindewege ontstond ten noorden van 's-Heer Arendskerke (afb. 13). Hier bevond zich tot 1874 een havenkom. Met de komst van de trein bouwde men in 1914 een station. Er vestigden zich bedrijven en Eindewege werd het punt waar personen- en goederenvervoer uit Wolphaartsdijk, Heinkenszand en andere omliggende dorpen samenstroomde. Er werden ook woningen gebouwd.
Rond 1872 was hier een molen gebouwd.

5.5 Buitengebied

Het landelijk gebied van de gemeente Goes is vrij dicht bezet met boerderijen, vaak met arbeiderswoningen. De boerderijcomplexen liggen verspreid in het landschap en soms ook aan de rand van de dorpskernen. De erven zijn doorgaans beplant met bomen.
Een bomengroep in het landschap is meestal het eerste waaraan men de locatie van een boerderijcomplex herkent.
Vlak buiten de bebouwde kom van verschillende dorpen bevinden zich begraafplaatsen, die in de inventarisatieperiode zijn aangelegd.
Aan het Veerse Meer en ten oosten van 's-Heer Arendskerke bevinden zich recreatiegebieden.
Ten noord-westen van Wolphaartsdijk (aan het Veerse meer) bevindt zich een recreatiecomplex van tweede woningen.

LITERATUURLIJST

L.J. Abelman en Kr. Goudswaard, Goes in oude ansichten, Zaltbommel 1976.

J.I. van Ballegoyen de Jong, F.G.C. Rothuizen, Goes, Goes 1923.

J.I. van Ballegoyen de Jong, F.G.C. Rothuizen, Goes als woonplaats, Goes 1919.

A.J. Barth, F.H. de Klerk, J.L. van der Valk, Goese straatnamen, Alphen aan den Rijn 1986.

C. Dekker, Zuid-Beveland, de historische geografie en de instellingen van een Zeeuws eiland in de middeleeuwen, Assen 1971.

Encyclopedie van Zeeland, 3 delen, Middelburg

Gids voor Zuid- en Noord-Beveland, Goes 1920.

R.P.J. de Haas, Stedebouwkundige en architectonische studie 's-Heer Arendskerke. 1981.

Handleiding Inventarisatie jongere bouwkunst en stedebouw (1850-1940), Zeist/Den Haag 1987.

G.M. Andela, Leonard Adriaan Springer (1855-1940) en het groen van Goes, Hist. Jaarb. Zuid- en Noord-Beveland 1978 (4) p 53-72.

A.L. Kort, Volkshuisvesting in Goes, 1860-1940, Hist. Jaarb. Zuid- en Noord-Beveland 1986 (12) p. 21-49.

A.L. Kort, Armoede en armenzorg in Goes 1860-1914, Hist. Jaarb. Zuid- en Noord-Beveland 1985 (11) p. 27-69.

J. Zuurdeeg, "De Zeeuwse weg", Rijksweg nr. 58, van Postweg tot autosnelweg, Hist. Jaarb. Zuid- en Noord-Beveland 1976 (2) p. 83-114.

P.J. 't Hooft, Dorpen in Zeeland, Heemschutserie deel 38, Amsterdam 1944.

M. Jongejan, Weeldeboden en Werkboden, huispersoneel in Goes in de achttiende en het begin van de negentiende eeuw, Veere 1984.

Kattendijke, onderzoek naar de ruimtelijke struktuur en karakteristiek, in opdracht van B en W van Goes, T.H. Delft, 1973.

A.P. de Klerk, Typologie van nederzettingen op Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden.

Kunstreisboek voor Nederland-Zeeland, Weesp, 19858.

J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V. Zeeland, 1971 Zaltbommel (oorspr. Leeuwarden, 1866).

Provinciale almanak voor Zeeland 87/89, in opdracht van het provinciaal bestuur samengesteld door het bureau voorlichting der provincie, Middelburg 1986.

C. de Ruiter, 's-Heer Arendskerke en 's-Heer Hendrikskinderen in oude ansichten, Zaltbommel 1975.

R.A.F. Smook, Binnensteden veranderen, atlas van het ruimtelijk veranderingsproces van Nederlandse binnensteden in de laatste anderhalve eeuw, Zutphen 1984.

Stedebouwkundige ontwikkelingen (1850-1940), Zeist/Den Haag 1987.

Tegenwoordige staat der Vereenigde Nederlanden; Behelzende eene beschrijving van Zeeland, I en II Amsterdam (Isaak Tirion) 1751.

G.R. Heerebout, De eerste sociale woningbouw in Goes, 't Telmerk (jrg. 4) nr. 2, p. 3-6.

H. de Vries, Beschermd dorpsgezicht Kloetinge, 't Telmerk 1981 (jrg. 1) nr. 3 p 16-20.

J.L. Terwen, Het Koninkrijk der Nederlanden, Gouda 1858.

75 jaar Rijks Middelbaar Land- en Tuinbouwonderwijs te Goes 1893-1968, Goes 1968.

I.H. Vogel-Wessels Boer, Kloetinge, Middelburg z.j.

G. v.d. Wal m.m.v. A.L. Kort, ... goede en goedkope huisvesting te bezorgen ..., De geschiedenis van de Regionale Woningbouwvereniging Samenwerking vanaf 1867, Goes 1987.

M.H. Wilderom, Tussen Afsluitdammen en Deltadijken, III, Midden-Zeeland (Walcheren en Zuid-Beveland), Vlissingen 1968.

C. van Winkelen, Goes in oude ansichten deel 2, Zaltbommel 1976.

C. van Winkelen, Kattendijke in oude ansichten, Zaltbommel 1979.

C. van Winkelen, Wilhelminadorp in oude ansichten, Zaltbommel 1979.

C. van Winkelen, Wolphaartsdijk in oude ansichten, Zaltbommel 1975.

Wolphaartsdijk: onderzoek naar de ruimtelijke karakteristiek en naar enige daarmee verband houdende sociaal- en culturele en -economische omstandigheden ter plaatse, in opdracht van B en W van Goes, verricht door Architecten- en Ingenieursbureau Penninck Amsterdam, Middelburg, 1974.

J.P. van den Broecke, Kattendijke, dorp aan de Oosterschelde, Zeeland magazine (jrg. 15) nr. 84, p. 13-17.

L.J. Abelman, De Bolwerken van Goes, Zeeuws Tijdschrift, 1978 (28) no. 5 p 168-171.

ADRESLIJST VAN GEINVENTARISEERDE OBJECTEN EN COMPLEXEN (1988)

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-GO-283	0000290	Goes	Ter Lucht		
ZL-GO-356	0000362	Goes	Goes		
ZL-GO-019	0000763	Goes	Goes	A. Joachimikade	1
ZL-GO-023	0000759	Goes	Goes	A. Joachimikade	11
ZL-GO-024	0000758	Goes	Goes	A. Joachimikade	13
ZL-GO-020	0000762	Goes	Goes	A. Joachimikade	3
ZL-GO-021	0000761	Goes	Goes	A. Joachimikade	5
ZL-GO-022	0000760	Goes	Goes	A. Joachimikade	7,9
ZL-GO-277	0000284	Goes	Eindewege	Arendstraat	
ZL-GO-281	0000288	Goes	Eindewege	Arendstraat	1
ZL-GO-274	0000281	Goes	's-Heer Arendskerke	Arendstraat	2
ZL-GO-280	0000287	Goes	Eindewege	Arendstraat	3-17
ZL-GO-278	0000285	Goes	Eindewege	Arendstraat	57
ZL-GO-169	0000170	Goes	Goes	Bekhof	15
ZL-GO-016	0000766	Goes	Goes	Bierkade	7
ZL-GO-113	0000114	Goes	Goes	Blaauwe steen	1
ZL-GO-099	0000101	Goes	Goes	Bleekerstraat	geheel,geheel
ZL-GO-334	0000341	Goes	Buitengebied	Bouwensputseweg	1
ZL-GO-240	0000242	Goes	Kloetinge	Brederodestraat	6,8,10,12
ZL-GO-332	0000339	Goes	Goes	Broeder en Zusterpolderweg	1,3,5
ZL-GO-220	0000220	Goes	Wilhelminadorp	Brugstraat	12
ZL-GO-225	0000224	Goes	Wilhelminadorp	Brugstraat/Langeweg	
ZL-GO-312-A	0000319	Goes	Wolphaartsdijk	Burg. Hackstraat	
ZL-GO-219	0000219	Goes	Wilhelminadorp	Burgstraat	2
ZL-GO-212	0000214	Goes	Goes	Buys Ballotstraat	
ZL-GO-214	0000216	Goes	Goes	Buys Ballotstraat	12-16
ZL-GO-213	0000215	Goes	Goes	Buys Ballotstraat	38,40,42
ZL-GO-030	0000752	Goes	Goes	C. Evertsdijkstraat	1,3,5,7
ZL-GO-181	0000182	Goes	Goes	Couwervestraat	
ZL-GO-156	0000157	Goes	Goes	D.D. van de Boutstraat	
ZL-GO-097	0000099	Goes	Goes	Damplein	
ZL-GO-337	0000344	Goes	Buitengebied	De Perponcherpolderweg	3
ZL-GO-329	0000336	Goes	Buitengebied	Domeinplaatweg	2
ZL-GO-232	0000231	Goes	Kattendijke	Dorpsstraat	32
ZL-GO-231	0000230	Goes	Kattendijke	Dorpsstraat	38
ZL-GO-229	0000228	Goes	Kattendijke	Dorpsstraat	51
ZL-GO-230	0000229	Goes	Kattendijke	Dorpsstraat	55
ZL-GO-184	0000185	Goes	Goes	Dr. A.F. Philipsstraat	
ZL-GO-175	0000176	Goes	Goes	F. den Hollanderlaan	
ZL-GO-173	0000174	Goes	Goes	F. den Hollanderlaan	16,18
ZL-GO-172	0000173	Goes	Goes	F. den Hollanderlaan	2
ZL-GO-174	0000175	Goes	Goes	F. den Hollanderlaan	29,31,33
ZL-GO-076	0000078	Goes	Goes	Ganzepoortstraat	19-23

ADRESLIJST VAN GEINVENTARISEERDE OBJECTEN EN COMPLEXEN (1988)

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-GO-077	0000079	Goes	Goes	Ganzepoortstraat	2,4
ZL-GO-116	0000117	Goes	Goes	Gasthuisstraat	
ZL-GO-238	0000240	Goes	Kloetinge	Geertesplein	4,5
ZL-GO-245	0000247	Goes	Kloetinge	Geertesplein	9
ZL-GO-160	0000161	Goes	Goes	Geraniumstraat/Leliestraat	2,4,6,8/102,104
ZL-GO-008	0000767	Goes	Goes	Grote Kade	20
ZL-GO-018	0000764	Goes	Goes	Grote Kade	26
ZL-GO-017	0000765	Goes	Goes	Grote Kade	40
ZL-GO-126	0000127	Goes	Goes	Grote Markt	10
ZL-GO-128	0000129	Goes	Goes	Grote Markt	11-13
ZL-GO-125	0000126	Goes	Goes	Grote Markt	14
ZL-GO-211	0000213	Goes	Goes	Grote Markt	21
ZL-GO-224	0000223	Goes	Wilhelminadorp	H.A. Hankenstraat/v.d. Boschstraat	
ZL-GO-331	0000338	Goes	Buitengebied	Heerenpolderweg	13
ZL-GO-190	0000191	Goes	Goes	Heernisseweg	
ZL-GO-189	0000190	Goes	Goes	Heernisseweg	124-146
ZL-GO-187	0000188	Goes	Goes	Heernisseweg	32-52
ZL-GO-188	0000189	Goes	Goes	Heernisseweg	54-72
ZL-GO-256	0000263	Goes	Het Sas	Het Sas	
ZL-GO-255-A	0000262	Goes	Het Sas	Het Sas	1
ZL-GO-255	0000261	Goes	Het Sas	Het Sas	1-15
ZL-GO-290	0000296	Goes	Wolphaartsdijk	Hoofdstraat	12
ZL-GO-303	0000309	Goes	Wolphaartsdijk	Hoofdstraat	29
ZL-GO-294	0000300	Goes	Wolphaartsdijk	Hoofdstraat	32
ZL-GO-291	0000297	Goes	Wolphaartsdijk	Hoofdstraat	37
ZL-GO-293	0000299	Goes	Wolphaartsdijk	Hoofdstraat	61
ZL-GO-295	0000301	Goes	Wolphaartsdijk	Hoofdstraat	67
ZL-GO-005	0000746	Goes	Goes	J.A. v.d. Goeskade	1
ZL-GO-001	0000745	Goes	Goes	J.A. v.d. Goeskade	2,4,6,8
ZL-GO-007	0000747	Goes	Goes	J.A. v.d. Goeskade	43
ZL-GO-009	0000748	Goes	Goes	J.A. v.d. Goeskade	71,73,75
ZL-GO-170	0000171	Goes	Goes	J. Valckestraat	3
ZL-GO-244	0000246	Goes	Kloetinge	Jachthuisstraat	15
ZL-GO-355	0000361	Goes	Kloetinge	Jachthuisstraat	17
ZL-GO-246	0000248	Goes	Kloetinge	Jachthuisstraat	19
ZL-GO-325	0000332	Goes	Wolphaartsdijk	Kaaidijk	9
ZL-GO-165	0000166	Goes	Goes	Kamperfoeliestraat/Leliestraat	36,38,40/85
ZL-GO-342	0000349	Goes	Kloetinge	Kapelseweg	61
ZL-GO-350	0000356	Goes	Katseveer	Katseveerweg	2
ZL-GO-351	0000357	Goes	Katseveer	Katseveerweg	2
ZL-GO-338	0000345	Goes	Goes	Katseveerweg-westkant	2
ZL-GO-339	0000346	Goes	Buitengebied	Katseveerweg-westkant	2
ZL-GO-075	0000077	Goes	Goes	Keizersdijk	34

ADRESLIJST VAN GEINVENTARISEERDE OBJECTEN EN COMPLEXEN (1988)

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-GO-013	0000768	Goes	Goes	Kleine Kade	11
ZL-GO-012	0000769	Goes	Goes	Kleine Kade	5
ZL-GO-011	0000770	Goes	Goes	Kleine Kade	7
ZL-GO-196	0000197	Goes	Goes	Kloetingseweg	6-10,12-16,18-20
ZL-GO-204	0000206	Goes	Goes	Kloetingseweg	
ZL-GO-203	0000205	Goes	Goes	Kloetingseweg	100-102
ZL-GO-198	0000200	Goes	Goes	Kloetingseweg	17
ZL-GO-197	0000199	Goes	Goes	Kloetingseweg	28
ZL-GO-200	0000202	Goes	Goes	Kloetingseweg	40
ZL-GO-201	0000203	Goes	Goes	Kloetingseweg	46
ZL-GO-207	0000209	Goes	Goes	Kloetingseweg	47
ZL-GO-202	0000204	Goes	Goes	Kloetingseweg	48
ZL-GO-206	0000208	Goes	Goes	Kloetingseweg	49
ZL-GO-196-A	0000198	Goes	Goes	Kloetingseweg	6-10
ZL-GO-208	0000210	Goes	Goes	Kloetingseweg	60
ZL-GO-205	0000207	Goes	Goes	Kloetingseweg	84
ZL-GO-108	0000109	Goes	Goes	Koningstraat	4
ZL-GO-138	0000139	Goes	Goes	Koningstraat	5
ZL-GO-112	0000113	Goes	Goes	Koningstraat/Opril Grote Markt	8/2
ZL-GO-340	0000347	Goes	Buitengebied	Kooiweg	1?
ZL-GO-269	0000276	Goes	's-Heer Arendskerke	Korte Achterweg	4
ZL-GO-210	0000212	Goes	Goes	Korte Kerkstraat	1
ZL-GO-123	0000124	Goes	Goes	Korte Kerkstraat	17,17a
ZL-GO-124	0000125	Goes	Goes	Korte Kerkstraat	5,7,9,11,13
ZL-GO-085	0000087	Goes	Goes	Korte Vorststraat/Papegaaistraat	24,/9
ZL-GO-087	0000089	Goes	Goes	Kreukelmarkt	12
ZL-GO-089	0000091	Goes	Goes	Kreukelmarkt	9
ZL-GO-088	0000090	Goes	Goes	Kreukelmarkt/Klokstraat	2/1,3
ZL-GO-090	0000092	Goes	Goes	Kreukelmarkt/Singelstraat	1/15a
ZL-GO-267	0000274	Goes	's-Heer Arendskerke	Lange Achterweg/Elenbaasstraat 1	32/1
ZL-GO-266	0000273	Goes	's-Heer Arendskerke	Lange Achterweg	21
ZL-GO-083	0000085	Goes	Goes	Lange Kerkstraat	2
ZL-GO-082	0000084	Goes	Goes	Lange Kerkstraat	21
ZL-GO-081	0000083	Goes	Goes	Lange Kerkstraat	32
ZL-GO-080	0000082	Goes	Goes	Lange Kerkstraat	36
ZL-GO-079	0000081	Goes	Goes	Lange Kerkstraat	41
ZL-GO-092	0000094	Goes	Goes	Lange Kerkstraat	41
ZL-GO-078	0000080	Goes	Goes	Lange Vorststraat	89
ZL-GO-301	0000307	Goes	Wolphaartsdijk	Lepelstraat	1
ZL-GO-242	0000244	Goes	Kloetinge	Lewestraat	
ZL-GO-241	0000243	Goes	Kloetinge	Lewestraat	26
ZL-GO-186	0000187	Goes	Goes	Lijnbaan	44, 46
ZL-GO-176	0000177	Goes	Goes	M.A. de Ruyterlaan	19-21

ADRESLIJST VAN GEINVENTARISEERDE OBJECTEN EN COMPLEXEN (1988)

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-GO-182	0000183	Goes	Goes	M.H. Trompstraat/M.A. de Ruyterlaan	2-20,1-17/31,33
ZL-GO-109	0000110	Goes	Goes	Magdalenastraat	5
ZL-GO-110	0000111	Goes	Goes	Magdalenastraat	7
ZL-GO-111	0000112	Goes	Goes	Magdalenastraat	9
ZL-GO-354	0000360	Goes	Kloetinge	Marktveld	1
ZL-GO-236	0000238	Goes	Kloetinge	Marktveld	16
ZL-GO-234-C	0000236	Goes	Kloetinge	Marktveld	17
ZL-GO-234	0000233	Goes	Kloetinge	Marktveld	17-19
ZL-GO-234-D	0000787	Goes	Kloetinge	Marktveld	17-19
ZL-GO-234-B	0000235	Goes	Kloetinge	Marktveld	18
ZL-GO-234-A	0000234	Goes	Kloetinge	Marktveld	19
ZL-GO-237	0000239	Goes	Kloetinge	Marktveld	5
ZL-GO-235	0000237	Goes	Kloetinge	Marktveld	8
ZL-GO-328	0000335	Goes	Buitengebied	Meerkoetweg	2,4,6,8
ZL-GO-073	0000075	Goes	Goes	Middelburgsestraat	
ZL-GO-065	0000068	Goes	Goes	Middelburgsestraat	1-19
ZL-GO-133	0000134	Goes	Goes	Middelburgsestraat	2-54
ZL-GO-068	0000071	Goes	Goes	Middelburgsestraat	27-33
ZL-GO-067	0000070	Goes	Goes	Middelburgsestraat	35-49
ZL-GO-066	0000069	Goes	Goes	Middelburgsestraat	51-53
ZL-GO-300	0000306	Goes	Wolphaartsdijk	Molendijk	10
ZL-GO-302	0000308	Goes	Wolphaartsdijk	Molendijk	11-24
ZL-GO-304	0000310	Goes	Wolphaartsdijk	Nazareth	4
ZL-GO-346	0000352	Goes	Buitengebied	Nieuwe Kraayertsedijk	5
ZL-GO-347	0000353	Goes	's-Heer Arendskerke	Nieuwe Kraayertsedijk	7
ZL-GO-070	0000072	Goes	Goes	Nieuwstraat	14
ZL-GO-071	0000073	Goes	Goes	Nieuwstraat	16
ZL-GO-072	0000074	Goes	Goes	Nieuwstraat	19-23
ZL-GO-033	0000749	Goes	Goes	Nieuwstraat	32
ZL-GO-034	0000036	Goes	Goes	Nieuwstraat	40
ZL-GO-026	0000756	Goes	Goes	Nieuwstraat	72,74,76
ZL-GO-316	0000323	Goes	Wolphaartsdijk	Noorddijk	2-44,1-7
ZL-GO-279	0000286	Goes	Eindewege	Noordweegse weg	15 (39)
ZL-GO-223	0000222	Goes	Wilhelminadorp	Oosthavendijk	39
ZL-GO-228	0000227	Goes	Wilhelminadorp	Oosthavendijk	69
ZL-GO-305	0000311	Goes	Wolphaartsdijk	Oostkerkestraat	
ZL-GO-287	0000293	Goes	Wolphaartsdijk	Oostkerkestraat	1
ZL-GO-288	0000294	Goes	Wolphaartsdijk	Oostkerkestraat	1
ZL-GO-292	0000298	Goes	Wolphaartsdijk	Oostkerkestraat	24
ZL-GO-289	0000295	Goes	Wolphaartsdijk	Oostkerkestraat	3
ZL-GO-142	0000143	Goes	Goes	Oostsingel	104-118
ZL-GO-146	0000147	Goes	Goes	Oostsingel	118
ZL-GO-141	0000142	Goes	Goes	Oostsingel	122-138

ADRESLIJST VAN GEINVENTARISEERDE OBJECTEN EN COMPLEXEN (1988)

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-GO-140	0000141	Goes	Goes	Oostsingel	130,132,134
ZL-GO-135	0000136	Goes	Goes	Oostsingel	140-152
ZL-GO-136	0000137	Goes	Goes	Oostsingel	154-156
ZL-GO-143	0000144	Goes	Goes	Oostsingel	60-76
ZL-GO-144	0000145	Goes	Goes	Oostsingel	76-96
ZL-GO-145	0000146	Goes	Goes	Oostsingel	92
ZL-GO-086	0000088	Goes	Goes	Oostwal	103
ZL-GO-117	0000118	Goes	Goes	Oostwal	75-77
ZL-GO-118	0000119	Goes	Goes	Oostwal	79-83
ZL-GO-119	0000120	Goes	Goes	Oostwal	87a,89,91
ZL-GO-120	0000121	Goes	Goes	Oostwal	99-101
ZL-GO-115	0000116	Goes	Goes	Oostwal (Gasthuisstraat-zijde)	37-57
ZL-GO-344	0000350	Goes	Buitengebied	Oostweg	2
ZL-GO-127	0000128	Goes	Goes	Opril Grote Markt	13
ZL-GO-027	0000755	Goes	Goes	Opril Westwal	1,3
ZL-GO-028	0000754	Goes	Goes	Opril Westwal	4
ZL-GO-357	0001110	Goes	Goes	Oranjeweg	
ZL-GO-330	0000337	Goes	Buitengebied	Oude Kraayertsedijk	4
ZL-GO 259	0000266	Goes	's-Heer Arendskerke	Oude Rijksweg	100
ZL-GO-271	0000278	Goes	's-Heer Arendskerke	Oude Rijksweg	105-119
ZL-GO-273	0000280	Goes	's-Heer Arendskerke	Oude Rijksweg	114
ZL-GO-272	0000279	Goes	's-Heer Arendskerke	Oude Rijksweg	118
ZL-GO-272-A	0000473	Goes	's-Heer Arendskerke	Oude Rijksweg	118
ZL-GO-250	0000254	Goes	's-Heer Hendrikskind	Oude Rijksweg	18
ZL-GO-250-A	0000255	Goes	's-Heer Hendrikskind	Oude Rijksweg	18
ZL-GO-253	0000259	Goes	's-Heer Hendrikskind	Oude Rijksweg	27
ZL-GO-251	0000257	Goes	's-Heer Hendrikskind	Oude Rijksweg	3
ZL-GO-285	0000291	Goes	's-Heer Hendrikskind	Oude Rijksweg	30,30a,34-42
ZL-GO-286	0000292	Goes	's-Heer Hendrikskind	Oude Rijksweg	52
ZL-GO-252	0000258	Goes	Goes	Oude Rijksweg	6,8
ZL-GO-261	0000268	Goes	's-Heer Arendskerke	Oude Rijksweg	82
ZL-GO-262	0000269	Goes	's-Heer Arendskerke	Oude Rijksweg	91,93
ZL-GO-260	0000267	Goes	's-Heer Arendskerke	Oude Rijksweg	98
ZL-GO-191	0000192	Goes	Goes	Oude Singel	91
ZL-GO-341	0000348	Goes	Buitengebied	Oude Zeedijk	
ZL-GO-349	0000355	Goes	Kattendijke	Oude Zeedijk	
ZL-GO-321	0000328	Goes	Goes	Oudelandse dijk	3
ZL-GO-336	0000343	Goes	Buitengebied	Oudelandseweg	2
ZL-GO-335	0000342	Goes	Buitengebied	Oudelandseweg	20
ZL-GO-041	0000043	Goes	Goes	Paardeweg	6
ZL-GO-084	0000086	Goes	Goes	Papegaaistraat	3
ZL-GO-306	0000312	Goes	Wolphaartsdijk	Papeweg	42,44
ZL-GO-308	0000314	Goes	Wolphaartsdijk	Papeweg	54

ADRESLIJST VAN GEINVENTARISEERDE OBJECTEN EN COMPLEXEN (1988)

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-GO-309	0000315	Goes	Wolphaartsdijk	Papeweg	58
ZL-GO-307	0000313	Goes	Wolphaartsdijk	Papeweg	62,64,66
ZL-GO-243	0000245	Goes	Goes/Kloetinge	Patijnweg	
ZL-GO-194	0000195	Goes	Goes	Patijnweg	12,14 ; 16,18
ZL-GO-193	0000194	Goes	Goes	Patijnweg	20
ZL-GO-192	0000193	Goes	Goes	Patijnweg	26-28
ZL-GO-250-B	0000256	Goes	's-Heer Hendrikskind	Plein	30
ZL-GO-319	0000326	Goes	Oud Sabbinge	Pr. Bernhardstraat	23 en verder
ZL-GO-320	0000327	Goes	Oud Sabbinge	Pr. Bernhardstraat	33-35
ZL-GO-044	0000046	Goes	Goes	Ravelijn de groene Jager	2a,4,6
ZL-GO-046	0000048	Goes	Goes	Ravelijn de groene Jager	1,3
ZL-GO-042	0000044	Goes	Goes	Ravelijn de groene Jager	10
ZL-GO-045	0000047	Goes	Goes	Ravelijn de groene Jager	2
ZL-GO-047	0000049	Goes	Goes	Ravelijn de groene jager	5
ZL-GO-043	0000045	Goes	Goes	Ravelijn de groene Jager	8
ZL-GO-157	0000158	Goes	Goes	Rimmelandplein	2,4,6,8,1,3,5,7,9,11
ZL-GO-159	0000160	Goes	Goes	Rimmelandstraat	14-16
ZL-GO-039	0000041	Goes	Goes	Rozemarijnstraat	14,16
ZL-GO-215	0000217	Goes	Goes	's-Gravenpolderseweg	
ZL-GO-216	0000218	Goes	Goes	's-Gravenpolderseweg	104
ZL-GO-209	0000211	Goes	Goes	's-Gravenpolderseweg	5
ZL-GO-053	0000055	Goes	Goes	's-Heer Hendrikskinderendijk	3,5,7
ZL-GO-054	0000056	Goes	Goes	's-Heer Hendrikskinderendijk	11-23
ZL-GO-056	0000058	Goes	Goes	's-Heer Hendrikskinderendijk	6-18
ZL-GO-057	0000059	Goes	Goes	's-Heer Hendrikskinderendijk	60
ZL-GO-233	0000232	Goes	Goes	's-Heer Hendrikskinderendijk	118
ZL-GO-345	0000351	Goes	Buitengebied	's-Heer Hendrikskinderendijk	149
ZL-GO-055	0000057	Goes	Goes	's-Heer Hendrikskinderendijk	1
ZL-GO-035	0000037	Goes	Goes	's-Heer Hendrikskinderenstraat	40
ZL-GO-036	0000038	Goes	Goes	's-Heer Hendrikskinderenstraat	39
ZL-GO-037	0000039	Goes	Goes	's-Heer Hendrikskinderenstraat	42
ZL-GO-038	0000040	Goes	Goes	's-Heer Hendrikskinderenstraat	14,16,18
ZL-GO-025	0000757	Goes	Goes	's-Heer Hendrikskinderenstraat	60,62,64
ZL-GO-180	0000181	Goes	Goes	Scheldestraat	26-36,14-24,2-12.
ZL-GO-177	0000178	Goes	Goes	Schengestraat	1-11,13-23,25-29,31-37
ZL-GO-179	0000180	Goes	Goes	Schengestraat	2-66
ZL-GO-093	0000095	Goes	Goes	Schuttershof	34,33
ZL-GO-094	0000096	Goes	Goes	Schuttershof	rond 32,34
ZL-GO-122	0000123	Goes	Goes	Singelstraat	1
ZL-GO-091	0000093	Goes	Goes	Singelstraat	11,13
ZL-GO-137	0000138	Goes	Goes	Singelstraat	15
ZL-GO-121	0000122	Goes	Goes	Singelstraat	7,9
ZL-GO-327	0000334	Goes	Buitengebied	Sluis de Piet	1

ADRESLIJST VAN GEINVENTARISEERDE OBJECTEN EN COMPLEXEN (1988)

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-GO-276	0000283	Goes	Eindewege	Spoorstraat	
ZL-GO-104	0000106	Goes	Goes	St. Adriaanstraat	1
ZL-GO-102	0000104	Goes	Goes	St. Adriaanstraat	13,15,17,19
ZL-GO-114	0000115	Goes	Goes	St. Jacobstraat	2-12
ZL-GO-185	0000186	Goes	Goes	Stationsplein	1
ZL-GO-249	0000251	Goes	Kloetinge	Stelleweg	2
ZL-GO-249-A	0000252	Goes	Kloetinge	Stelleweg	2
ZL-GO-249-B	0000253	Goes	Kloetinge	Stelleweg	2
ZL-GO-248	0000250	Goes	Kloetinge	Tervatenseweg	1
ZL-GO-247	0000249	Goes	Kloetinge	Tervatenseweg	7
ZL-GO-275	0000282	Goes	's-Heer Arendskerke	Torenring	2
ZL-GO-268	0000275	Goes	's-Heer Arendskerke	Torenring	3
ZL-GO-263	0000270	Goes	's-Heer Arendskerke	Torenring	46
ZL-GO-149	0000150	Goes	Goes	Van de Spiegelstraat	
ZL-GO-167	0000168	Goes	Goes	Van de Spiegelstraat	
ZL-GO-195	0000196	Goes	Goes	Van de Spiegelstraat	104
ZL-GO-171	0000172	Goes	Goes	Van de Spiegelstraat	12
ZL-GO-154	0000155	Goes	Goes	Van de Spiegelstraat	14-36
ZL-GO-155	0000156	Goes	Goes	Van de Spiegelstraat	18-24
ZL-GO-168	0000169	Goes	Goes	Van de Spiegelstraat	29-33
ZL-GO-150	0000151	Goes	Goes	Van de Spiegelstraat	38-52
ZL-GO-096	0000098	Goes	Goes	Van de Spiegelstraat	4
ZL-GO-151	0000152	Goes	Goes	Van de Spiegelstraat	43-59
ZL-GO-348	0000354	Goes	Goes	Van de Spiegelstraat	59
ZL-GO-313	0000320	Goes	Wolphaartsdijk	Veerweg	
ZL-GO-353	0000359	Goes	Wolphaartsdijk	Veerweg	18
ZL-GO-323	0000330	Goes	Wolphaartsdijk	Veerweg	20,22
ZL-GO-312	0000318	Goes	Wolphaartsdijk	Veerweg	35
ZL-GO-315	0000322	Goes	Wolphaartsdijk	Veerweg	41
ZL-GO-311	0000317	Goes	Goes	Veerweg	55
ZL-GO-310	0000316	Goes	Goes	Veerweg	57
ZL-GO-324	0000331	Goes	Wolphaartsdijk	Veerweg	6
ZL-GO-314	0000321	Goes	Wolphaartsdijk	Veerweg	7
ZL-GO-258	0000265	Goes	's-Heer Arendskerke	Vermetstraat	10,12
ZL-GO-257	0000264	Goes	's-Heer Arendskerke	Vermetstraat	19,21
ZL-GO-264	0000271	Goes	's-Heer Arendskerke	Vermetstraat	31
ZL-GO-265	0000272	Goes	's-Heer Arendskerke	Vermetstraat	5
ZL-GO-282	0000289	Goes	Ter Lucht	Viaduct Oude Rijksweg	
ZL-GO-298-B	0000304	Goes	Wolphaartsdijk	Villa-Novastraat	5,7,9,11,13,15
ZL-GO-297	0000303	Goes	Wolphaartsdijk	Villa-Novastraat	1
ZL-GO-298-A	0000305	Goes	Wolphaartsdijk	Villa-Novastraat	28-38,19-41
ZL-GO-296	0000302	Goes	Wolphaartsdijk	Villa-Novastraat	3
ZL-GO-166	0000167	Goes	Goes	Violenstraat	52-86

ADRESLIJST VAN GEINVENTARISEERDE OBJECTEN EN COMPLEXEN (1988)

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-GO-105	0000107	Goes	Goes	Vlasmarkt	9-37
ZL-GO-162	0000163	Goes	Goes	Vogelzangsweg	
ZL-GO-147	0000148	Goes	Goes	Voorstad	1
ZL-GO-139	0000140	Goes	Goes	Voorstad	15,17,19
ZL-GO-161	0000162	Goes	Goes	Voorstad	72,74,76
ZL-GO-152	0000153	Goes	Goes	Vosmaerstraat	2
ZL-GO-153	0000154	Goes	Goes	Vosmaerstraat	4,6,8
ZL-GO-199	0000201	Goes	Goes	W. Zelleweg	1-33
ZL-GO-333	0000340	Goes	Buitengebied	Westerlandpolderweg	3
ZL-GO-352	0000358	Goes	Wolphaartsdijk	Westerlandpolderweg	5
ZL-GO-254	0000260	Goes	Goes	Westerstraat	2
ZL-GO-227	0000226	Goes	Wilhelminadorp	Westhavendijk	60
ZL-GO-221	0000788	Goes	Wilhelminadorp	Westhavendijk	8
ZL-GO-226	0000225	Goes	Wilhelminadorp	Westhavendijk/Oosthavendijk	
ZL-GO-134	0000135	Goes	Goes	Westsingel	112-130
ZL-GO-064	0000067	Goes	Goes	Westsingel	132
ZL-GO-063	0000066	Goes	Goes	Westsingel	136
ZL-GO-062	0000065	Goes	Goes	Westsingel	138-142
ZL-GO-132	0000133	Goes	Goes	Westsingel	14-56
ZL-GO-061	0000064	Goes	Goes	Westsingel	144-148
ZL-GO-060	0000063	Goes	Goes	Westsingel	154-160
ZL-GO-059	0000061	Goes	Goes	Westsingel	164-168
ZL-GO-059-B	0000062	Goes	Goes	Westsingel	170-174
ZL-GO-058	0000060	Goes	Goes	Westsingel	176-188
ZL-GO-131	0000132	Goes	Goes	Westsingel	80,82,84
ZL-GO-130	0000131	Goes	Goes	Westsingel	90 A
ZL-GO-178	0000179	Goes	Goes	Westsingel	98
ZL-GO-129	0000130	Goes	Goes	Westwal	2,4,6
ZL-GO-052	0000054	Goes	Goes	Westwal	35,37
ZL-GO-050	0000052	Goes	Goes	Westwal	39
ZL-GO-051	0000053	Goes	Goes	Westwal	41
ZL-GO-049	0000051	Goes	Goes	Westwal	45
ZL-GO-048	0000050	Goes	Goes	Westwal	47,49,51,53
ZL-GO-031	0000751	Goes	Goes	Westwal	71,73,75
ZL-GO-032	0000750	Goes	Goes	Westwal	79,81
ZL-GO-029	0000753	Goes	Goes	Westwal	85,87,89,91
ZL-GO-074	0000076	Goes	Goes	Westwal/Rav. de Groene Jager	
ZL-GO-103	0000105	Goes	Goes	Wijngaardstraat	11
ZL-GO-106	0000108	Goes	Goes	Wijngaardstraat	3
ZL-GO-100	0000102	Goes	Goes	Wijngaardstraat	3A
ZL-GO-098	0000100	Goes	Goes	Wijngaardstraat	53 (51)
ZL-GO-101	0000103	Goes	Goes	Wijngaardstraat	6 (8,10)
ZL-GO-239	0000241	Goes	Kloetinge	Willemsstraat	2

ADRESLIJST VAN GEINVENTARISEERDE OBJECTEN EN COMPLEXEN (1988)

Unieke code	Acc. nr.	Gemeente	Kern	Straat	Huisnummer
ZL-GO-270	0000277	Goes	's-Heer Arendskerke	Wissekerkseweg	6
ZL-GO-318	0000325	Goes	Wolphaartsdijk	Wolphaartsdijkseveer	1
ZL-GO-326	0000333	Goes	Wolphaartsdijk	Wolphaartsdijkseveer	1
ZL-GO-317	0000324	Goes	Wolphaartsdijk	Wolphaartsdijkseveer	2
ZL-GO-158	0000159	Goes	Goes	Wulfaertstraat	2,4,6,8,10,12
ZL-GO-148	0000149	Goes	Goes	Wulfaertstraat	3
ZL-GO-040	0000042	Goes	Goes	Zaagmolenstraat	34-80
ZL-GO-163	0000164	Goes	Goes	Zonnebloemstraat	
ZL-GO-164	0000165	Goes	Goes	Zonnebloemstraat	17,19
ZL-GO-322	0000329	Goes	Wolphaartsdijk	Zuiderlandweg	4
ZL-GO-183	0000184	Goes	Goes	Zuidvlietstraat	37
ZL-GO-095	0000097	Goes	Goes	Zusterstraat	9

GOES
1988

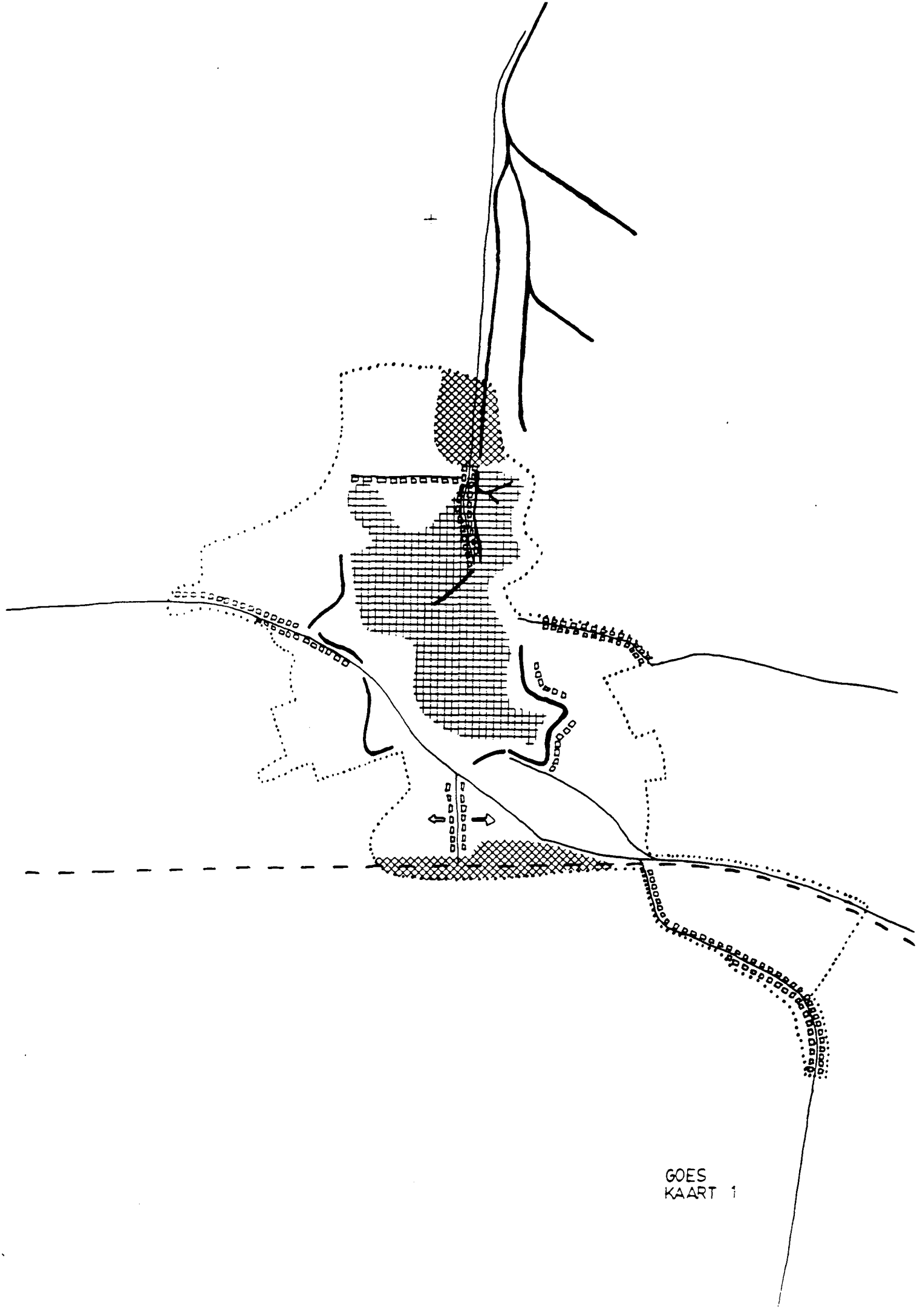

GOES
KAART 1

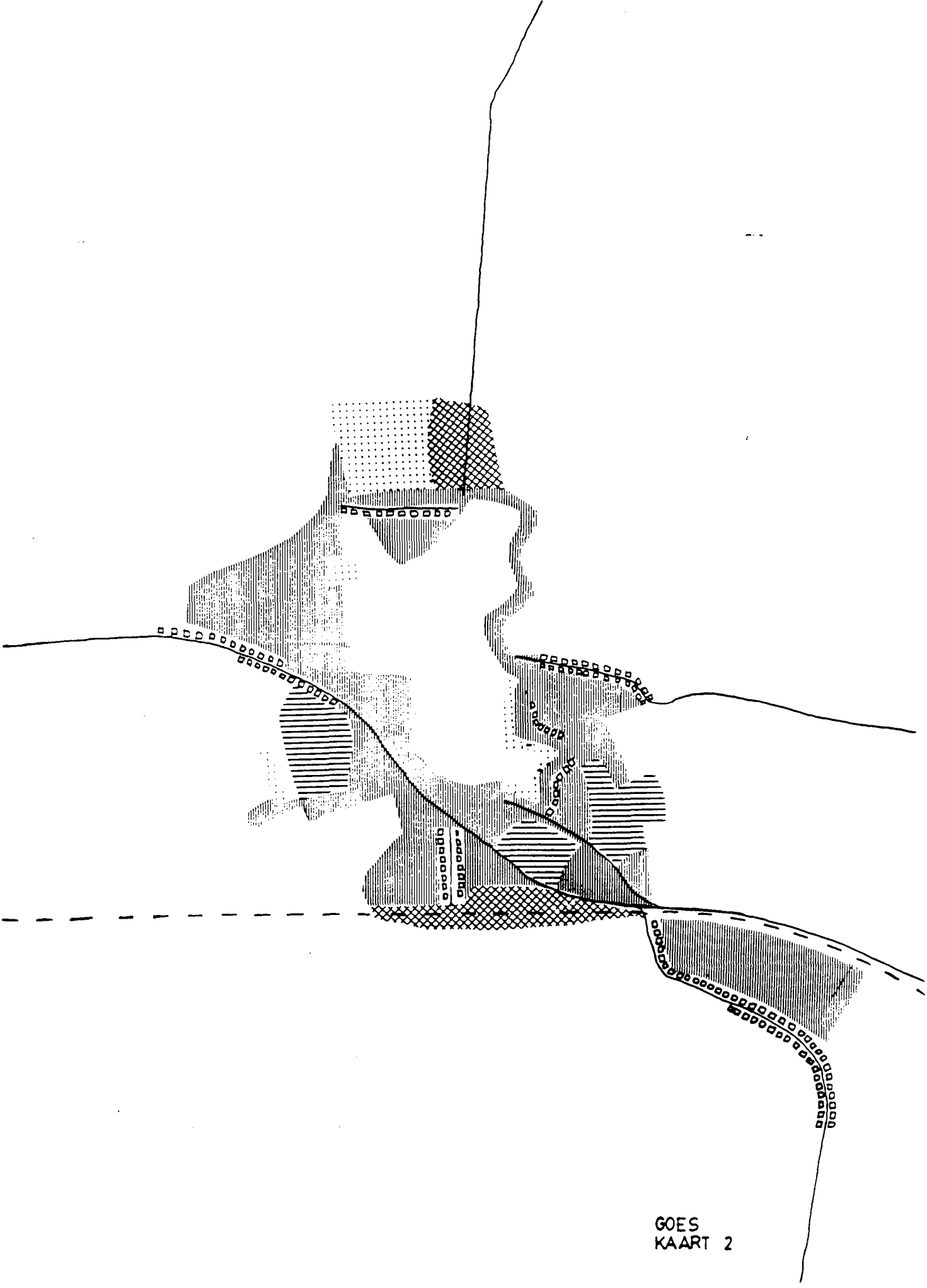

GOES
KAART 2

Verklaring bij kaart 1 Ruimtelijke functionele ontwikkeling in hoofdlijnen in Goes 1850-1945

weg

waterweg

spoorweg

lineaire ontwikkeling

functioneel ruimtelijke ontwikkeling

bestaande kern

industrie en bedrijven

Verklaring bij kaart 2 Typologie uitbreidingen Goes 1850-1945

niet stedelijk algemeen

tuinwijkachtige ontwikkelingen

industriegebieden

groengebieden

lineaire ontwikkeling

weg

spoorweg

afc8802065

AFBEELDINGEN

1. Gemeente Goes, 1987

2. Bodemkaart

3. Goes, ca. 1550

4. Goes, ca. 1650

5. Goes, 1753

6. Gemeente Goes, 1866, uit: J. Kuyper, zie literatuurlijst

7. Goes, uitbreidingsplan 1924

8. Goes, 1988, straatnamen

9. Gemeente 's-Heer Arendskerke, 1866, uit: J. Kuyper, zie literatuurlijst

10. Gemeente Kattendijke, 1866, uit: J. Kuyper, zie literatuurlijst

11. Gemeente Kloetinge, 1866, uit: J. Kuyper, zie literatuurlijst

12. Gemeente Wolphaartsdijk, 1866, uit: J. Kuyper, zie literatuurlijst

13. 's-Heer Arendskerke, 's-Heer Hendrikskinderen, 1866, uit: J. Kuyper, zie literatuurlijst

14. Kattendijke, Kloetinge, ca. 1945

15. Oud Sabbinge en Wolphaartsdijk, Wilhelminadorp, ca. 1945

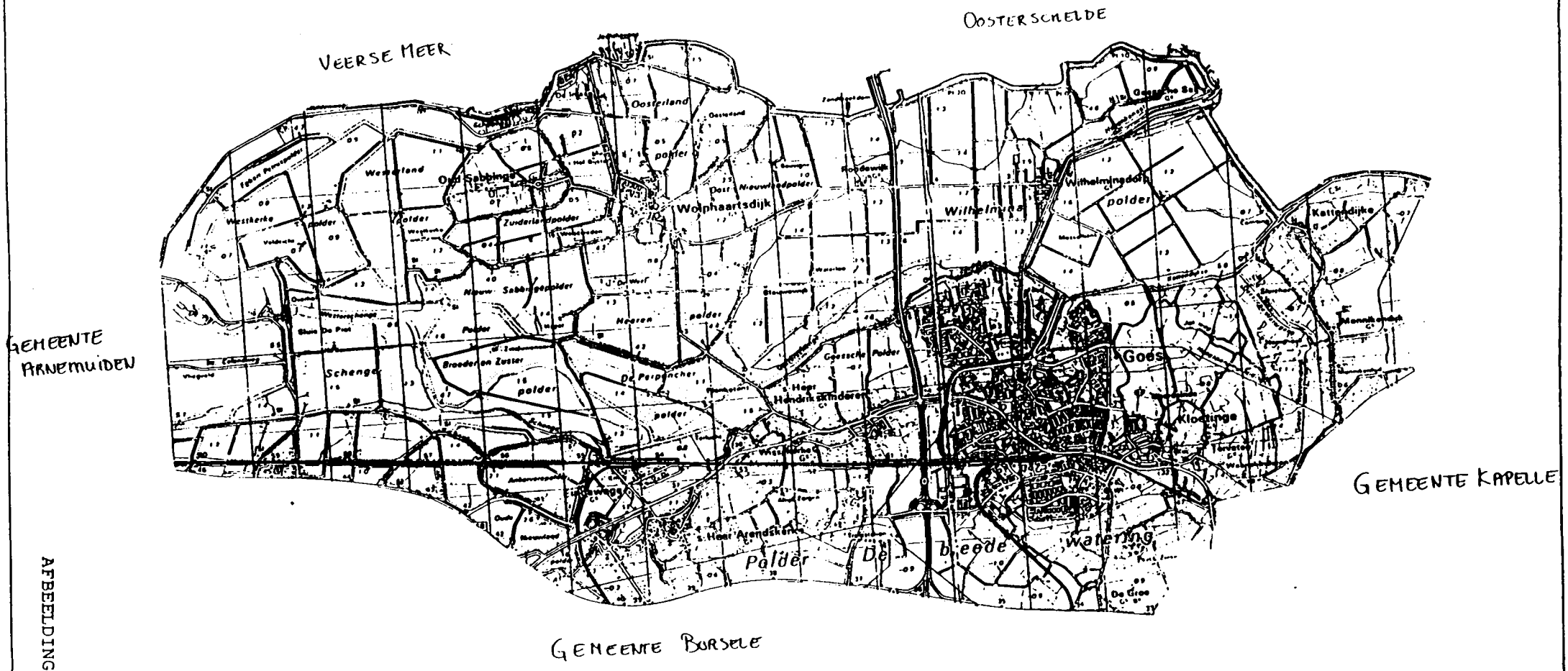

AFBEELDING 1

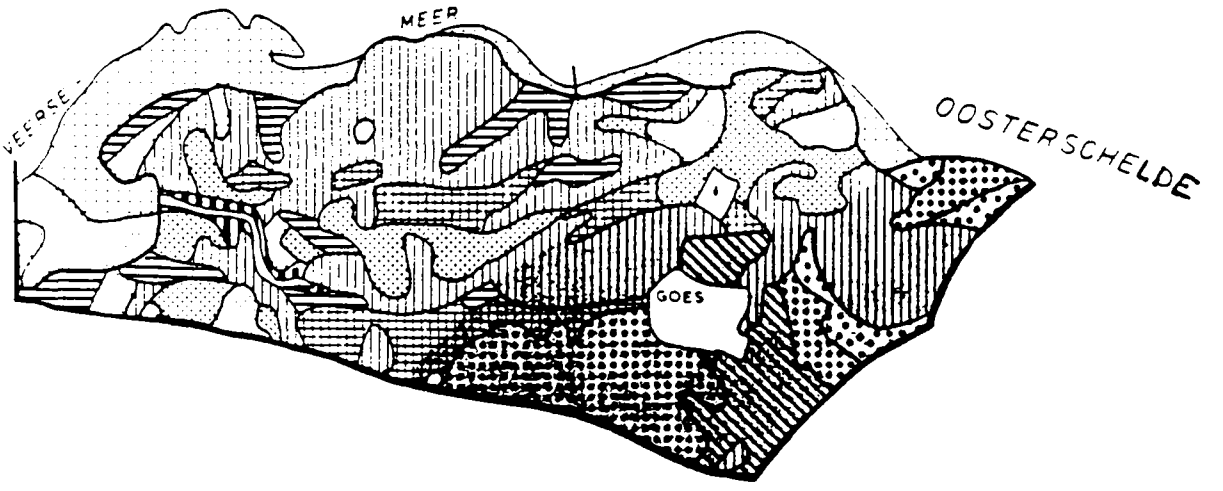

LEGENDA BODEMKAART

- JONGE DUINEN
- DUINZAND EN DUINRANDGROND

OUD EN MIDDELLAND

- OUDE POELGROND
- JONGE POELGROND
- KLEIPLAATGROND
- OUDE KREEKRUGGROND
- JONGE KREEKRUGGROND
- BEDDINGGROND

NIEUWLAND

- LICHTE SCHORGROND
- MATIG ZWARE SCHORGROND
- ZWARE SCHORGROND
- DIEPE PLAATGROND
- ONDIEPE PLAATGROND

BUITENDIJKSE / BINNENDAMSE GRONDEN

- SCHOR - EN PLAATGROND
- ZAND, ZAVELIG ZAND

- AFGEGRAVEN OF OPGESPOTEN
- OUDE BEWONINGSGRONDEN (TERP)

AFBEELDING 2

NAAR DE BODEMKAART VAN NEDERLAND BLAD 7 STIBOKA 1965

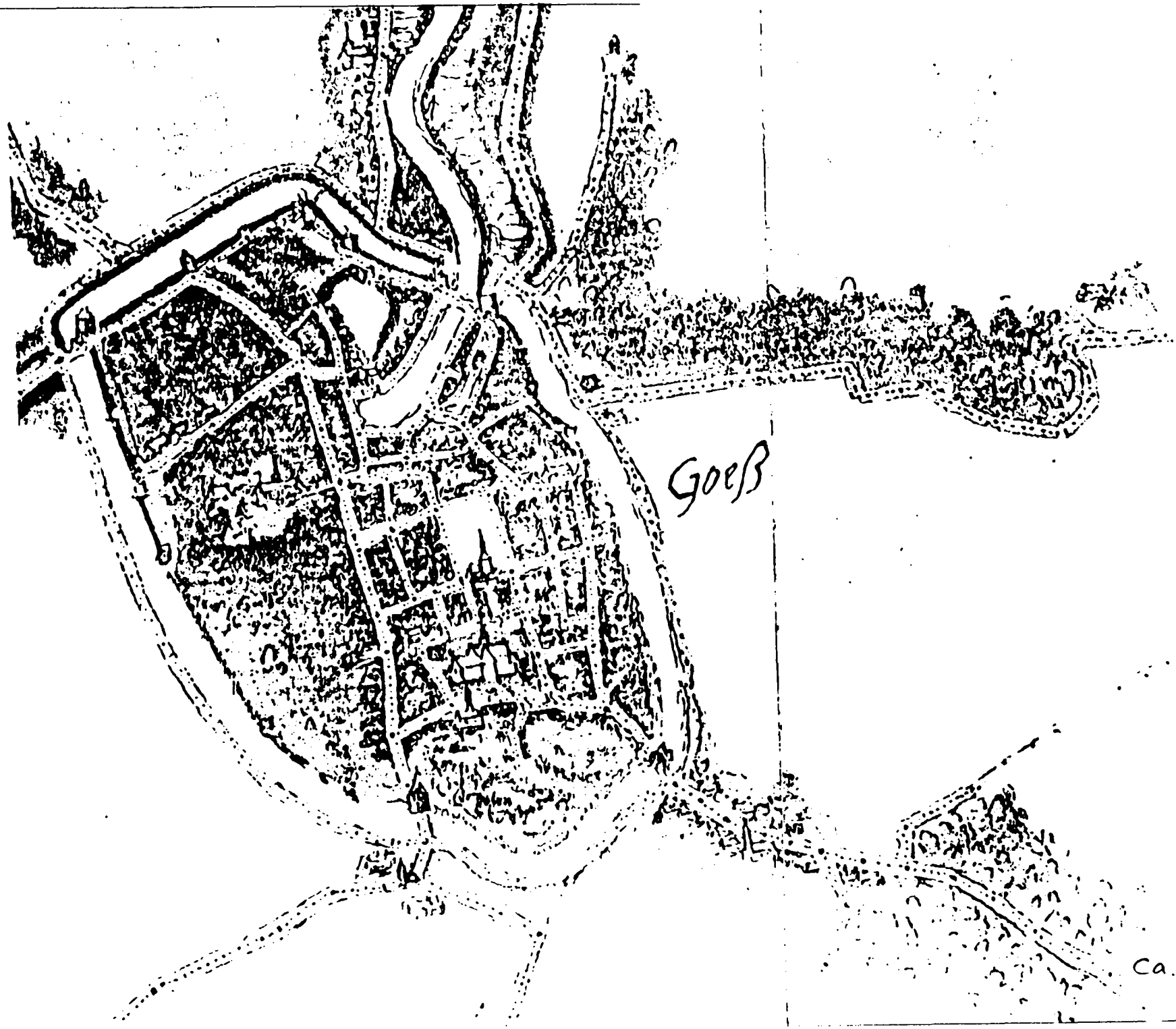

AFBEELDING 3

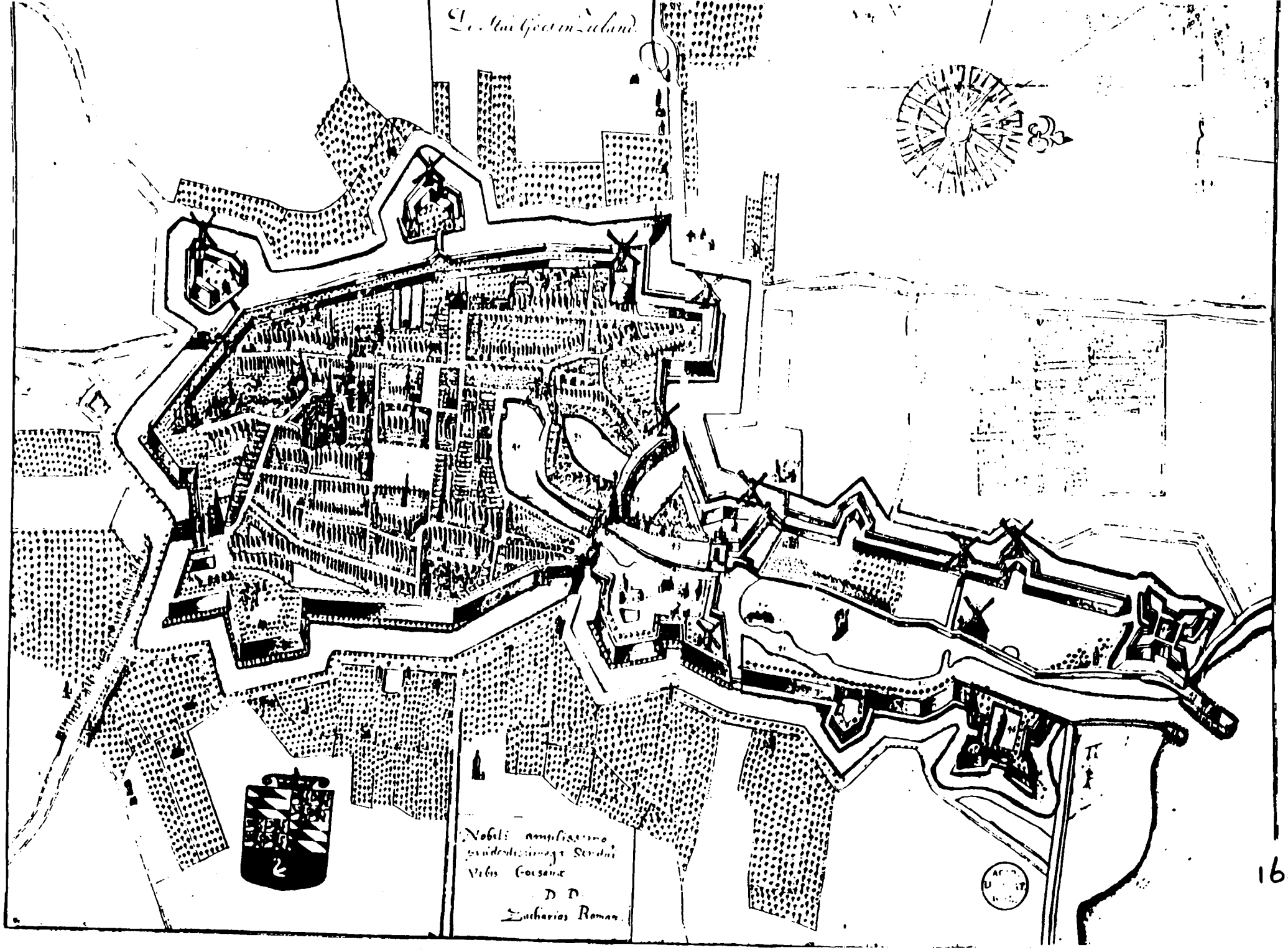

1650

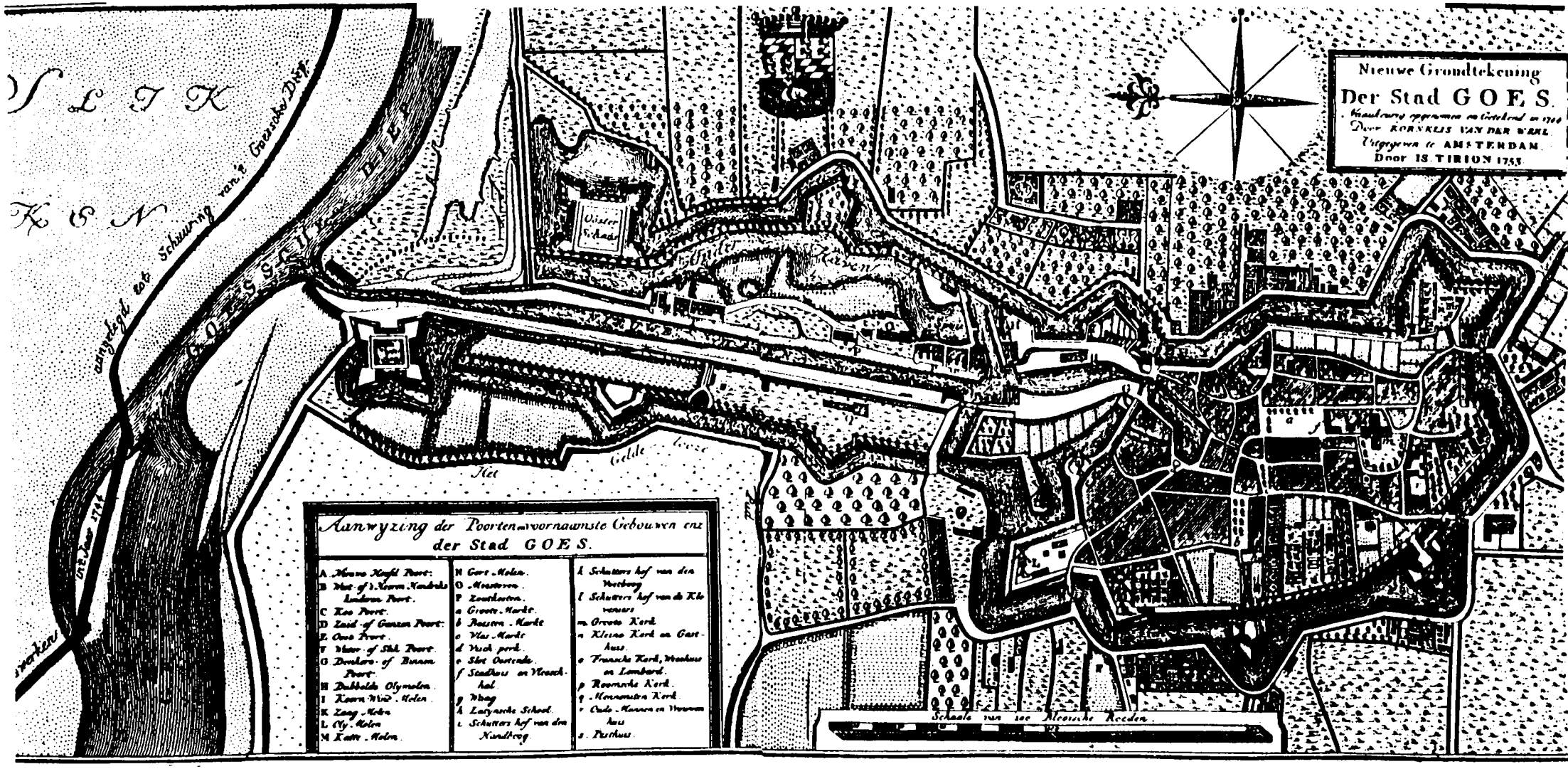

1753

AFBEELDING 5

PROVINCIE ZEELAND. GEMEENTE GOES

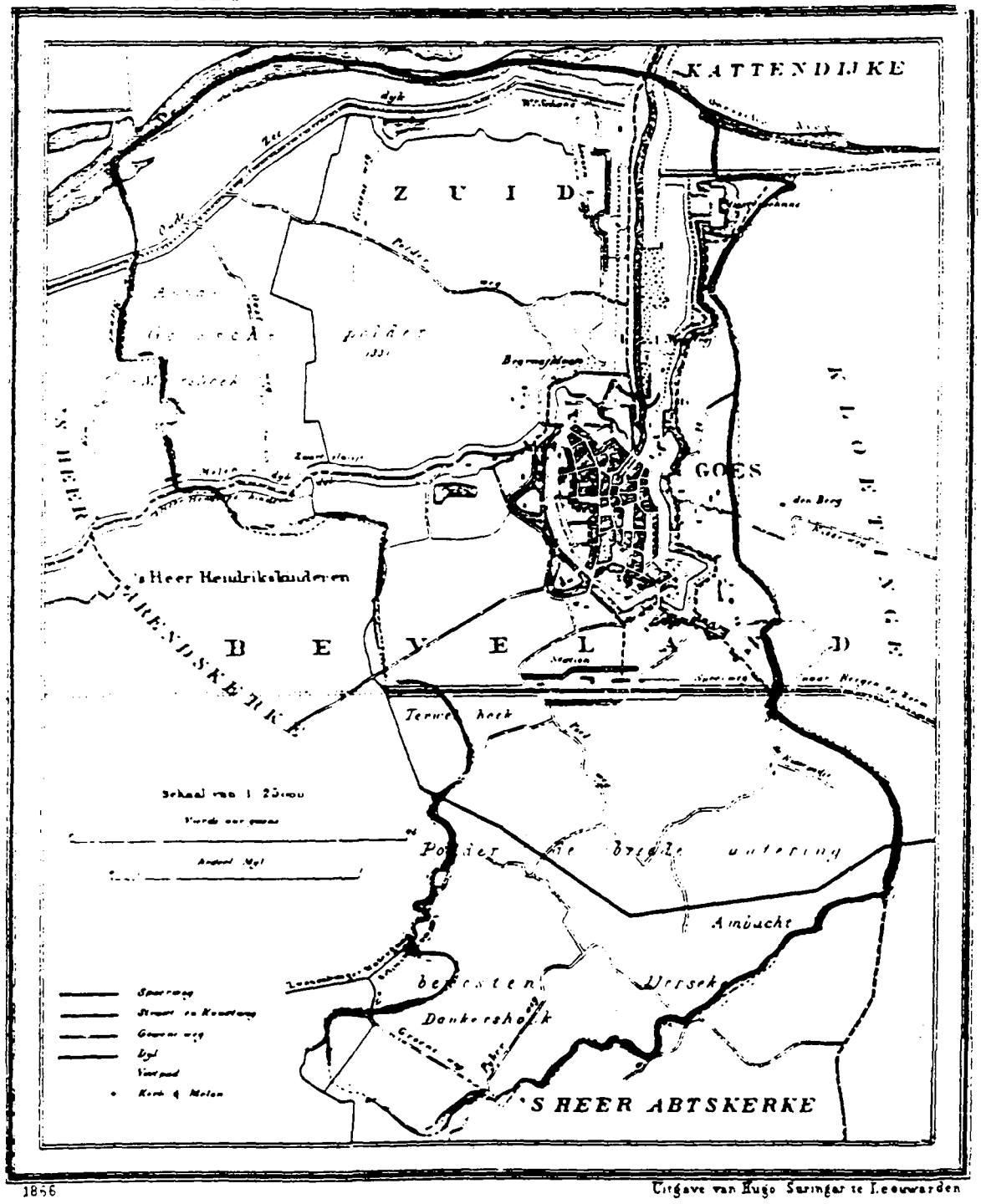

1856 Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

740 Bunders. 5700 Inwoners.

AFBEELDING 6

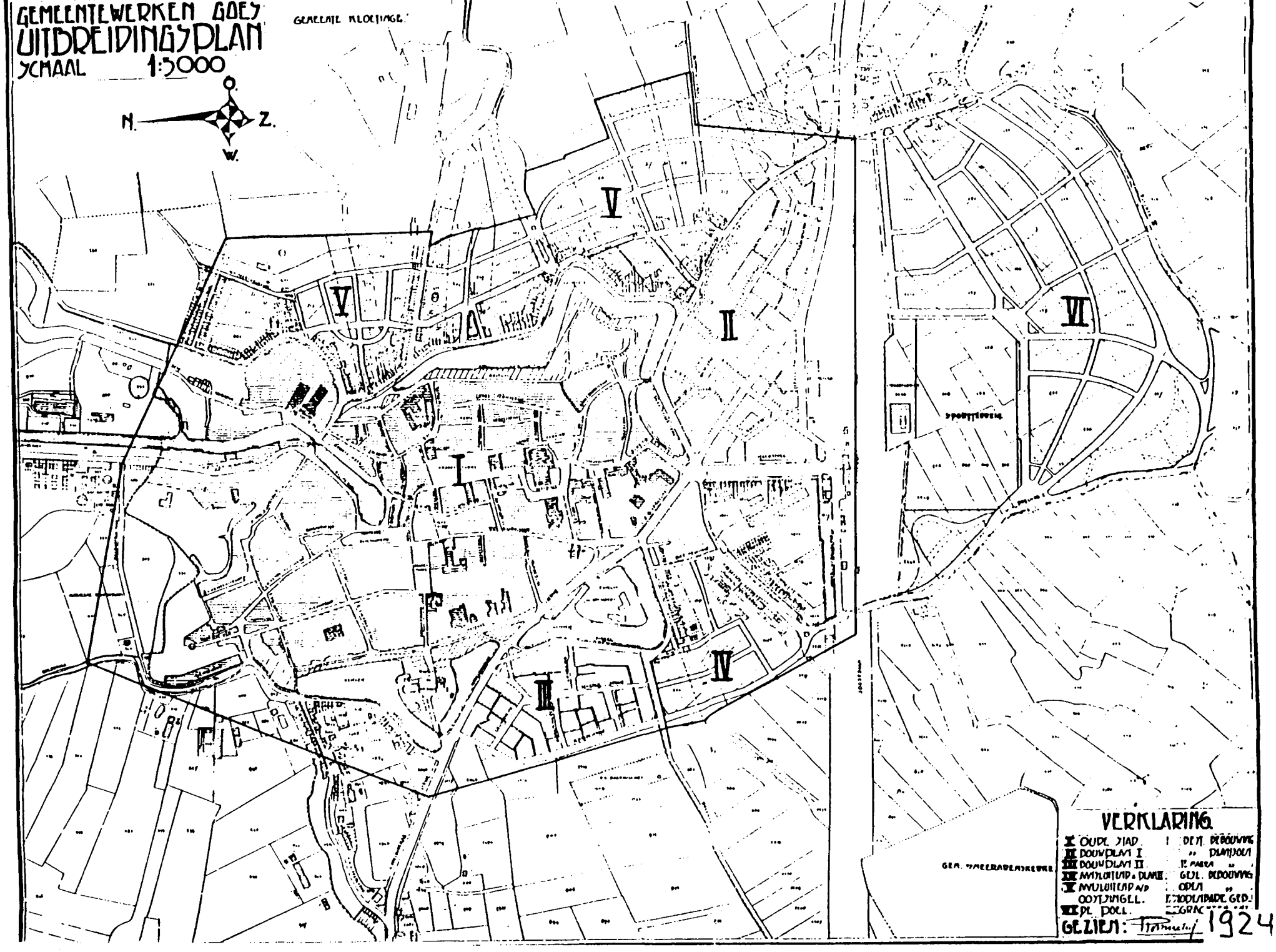

AFBEELDING 7

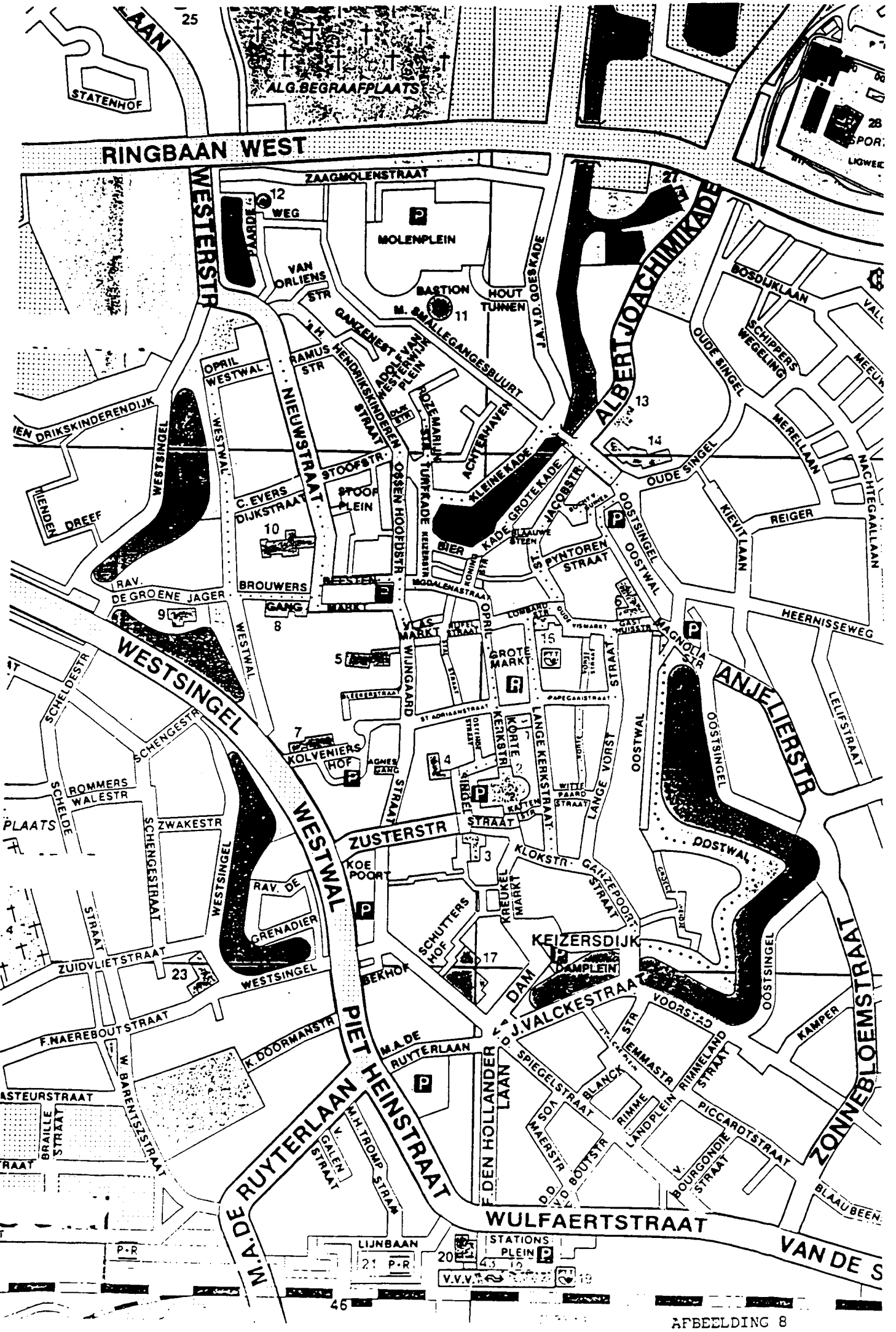

AFBEELDING 8

PROVINCIE ZEELAND

GEMEENTE S HEER ARENDSKERKE

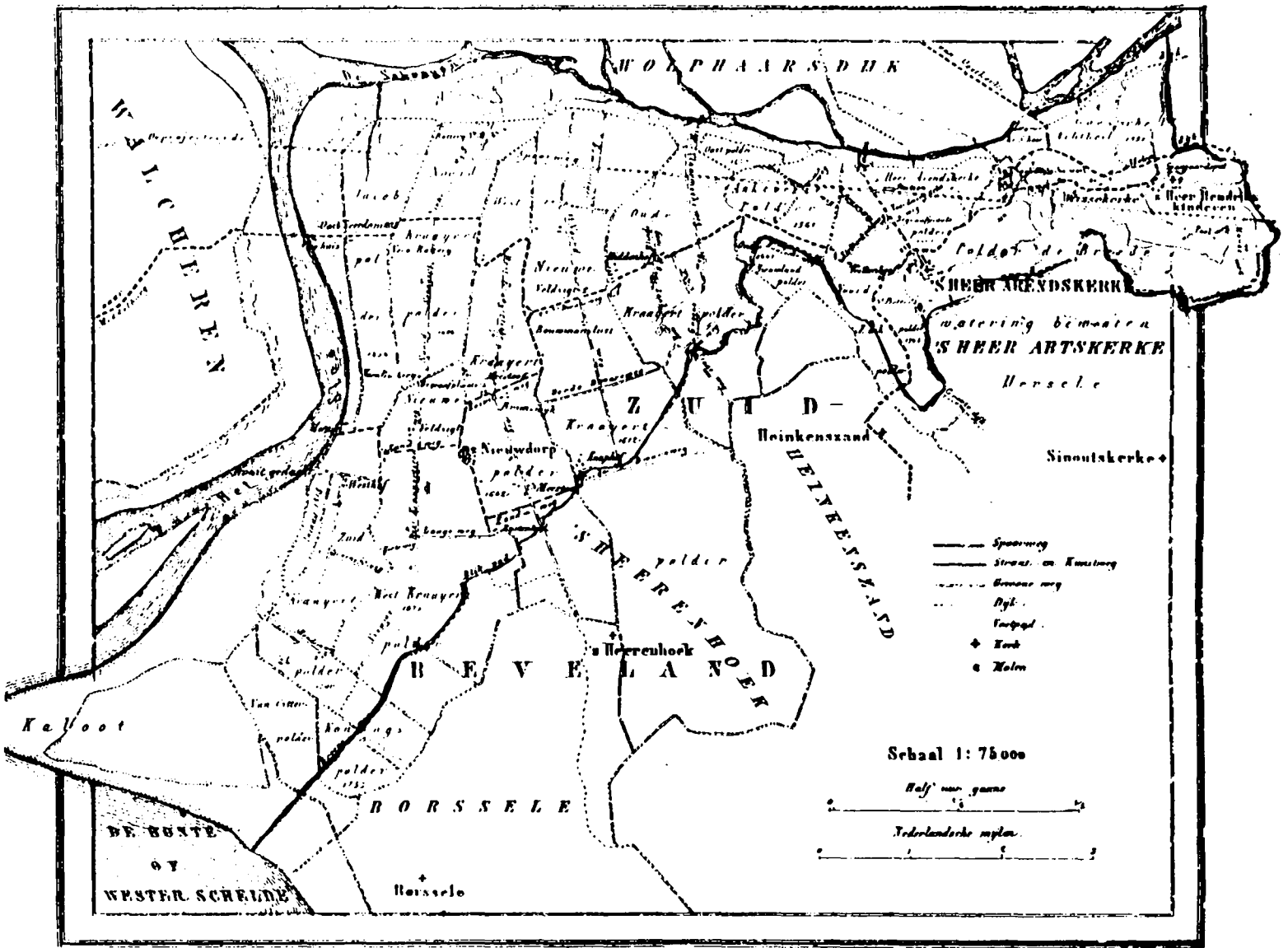

1866

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

3984 Bunders 2230 Inwoners

AFBEELDING 9

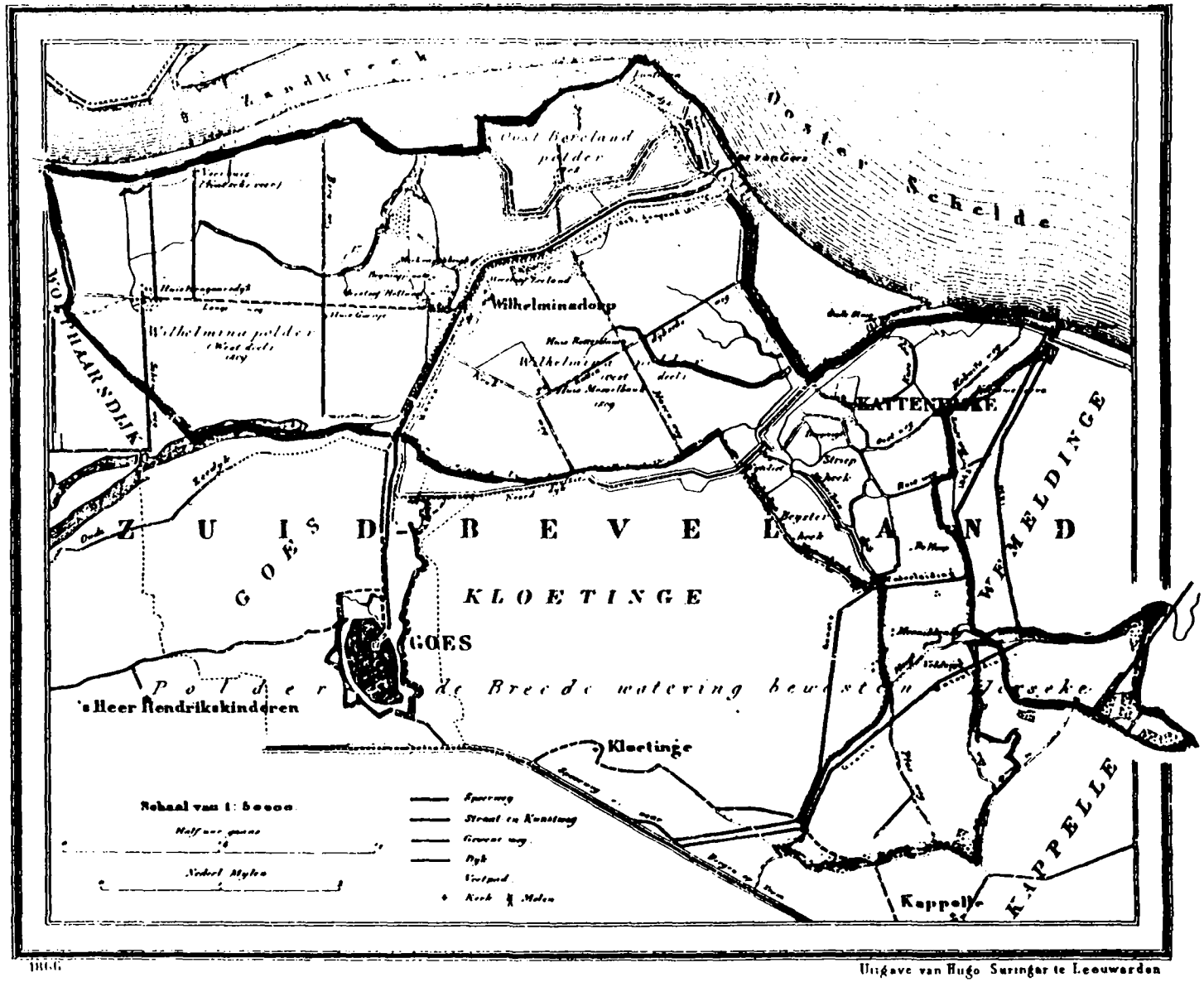

AFBEELDING 10

PROVINCIE ZEELAND GEMEENTE KLOETINGE.

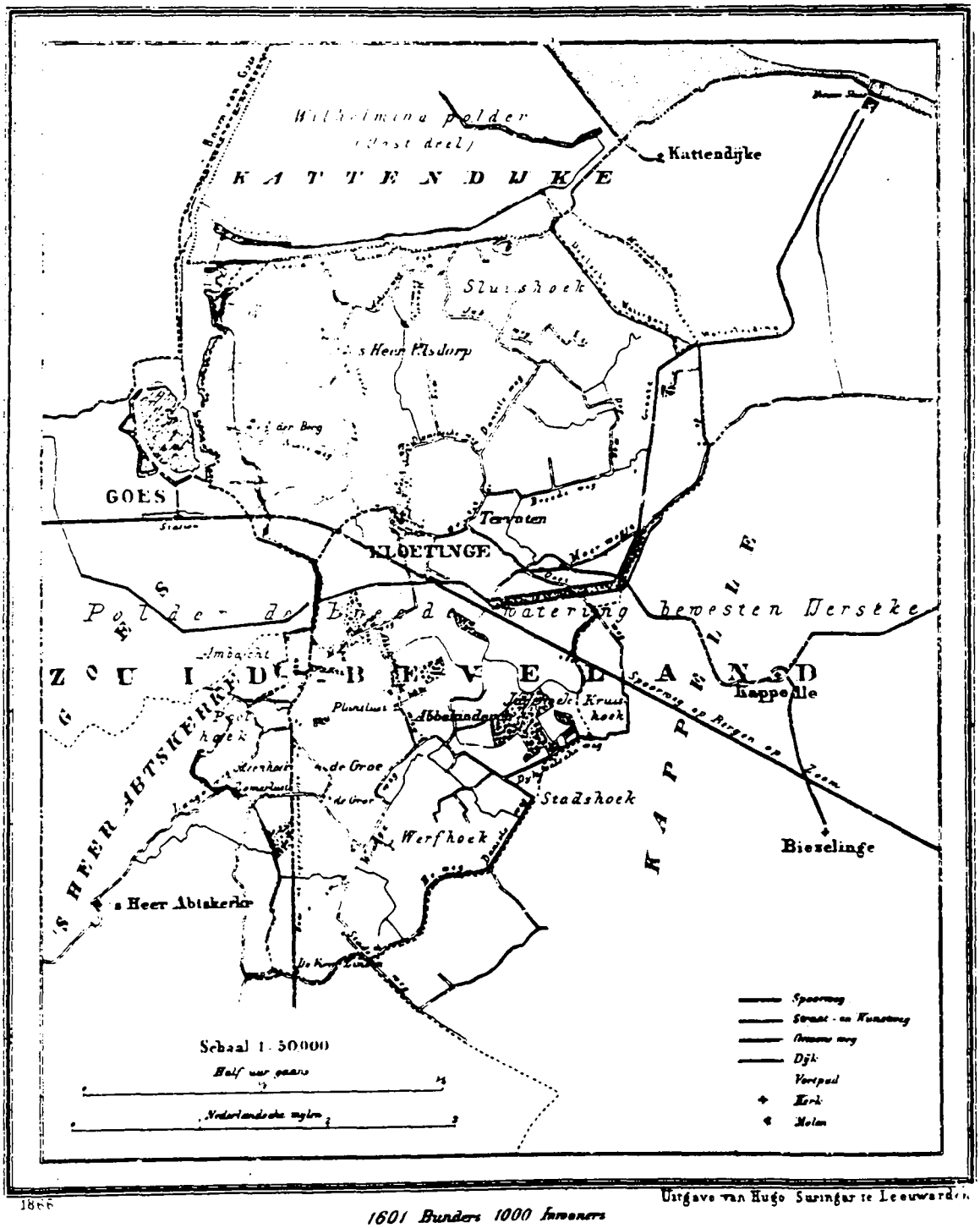

1866 Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

1601 Bunders 1000 Inwoners

AFBEELDING 11

PROVINCIE ZEELAND GEMEENTE WOLPHAARSDIJK

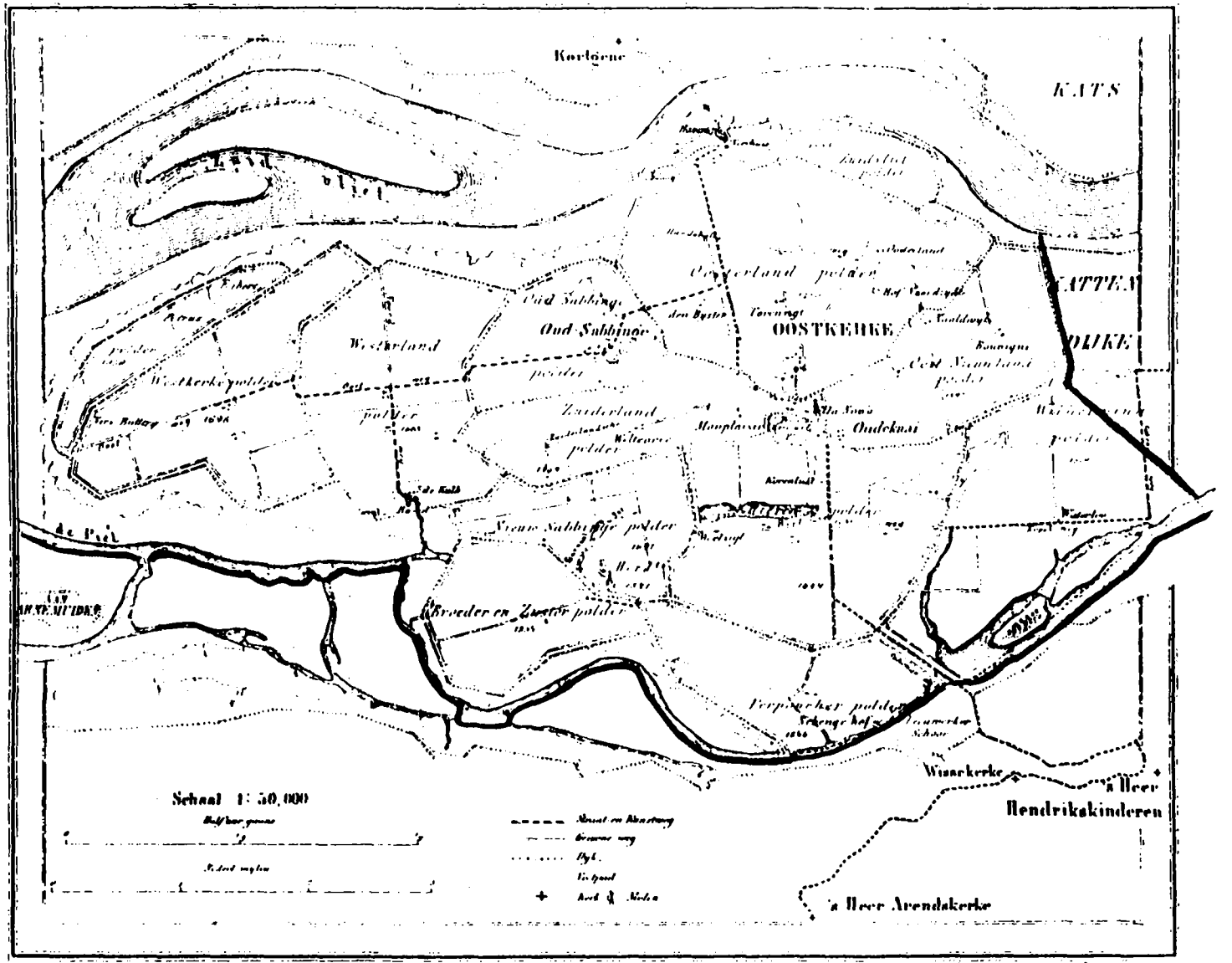

2692 Bunders 1760 Inwoners

AFBEELDING 12

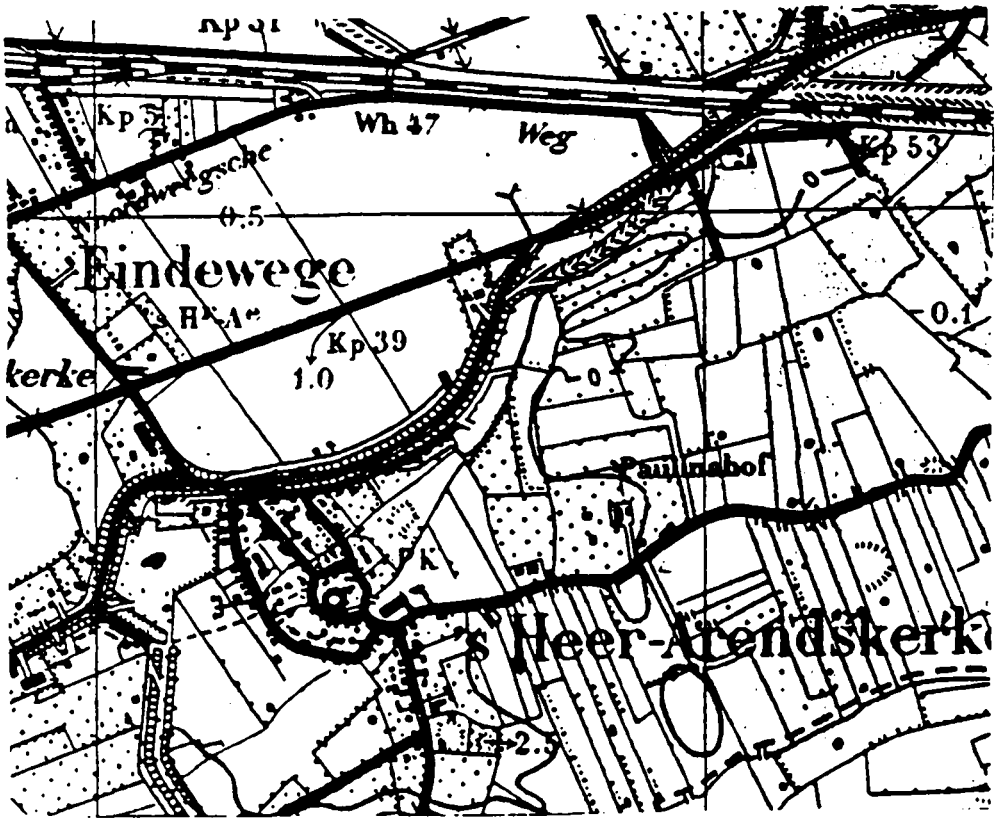

ca. 1945

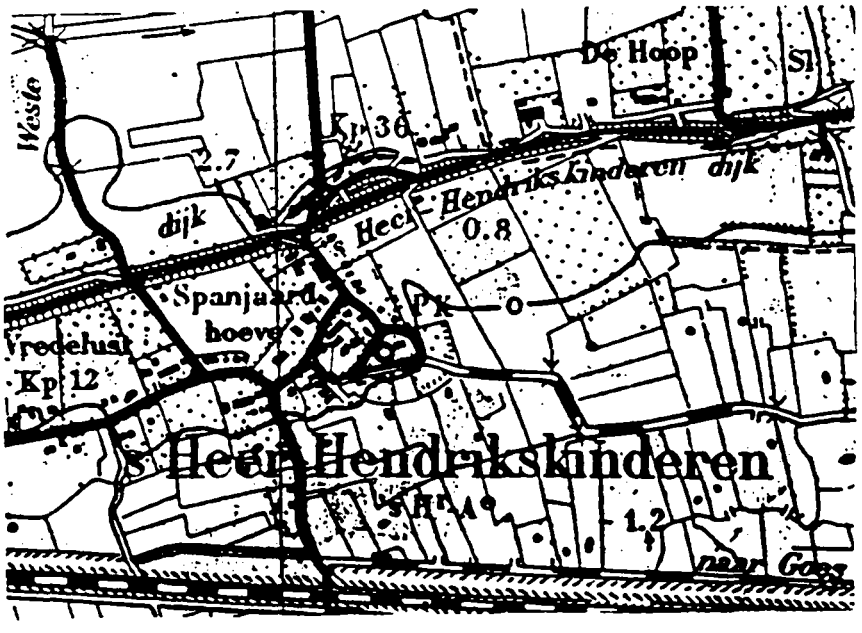

AFBEELDING 13

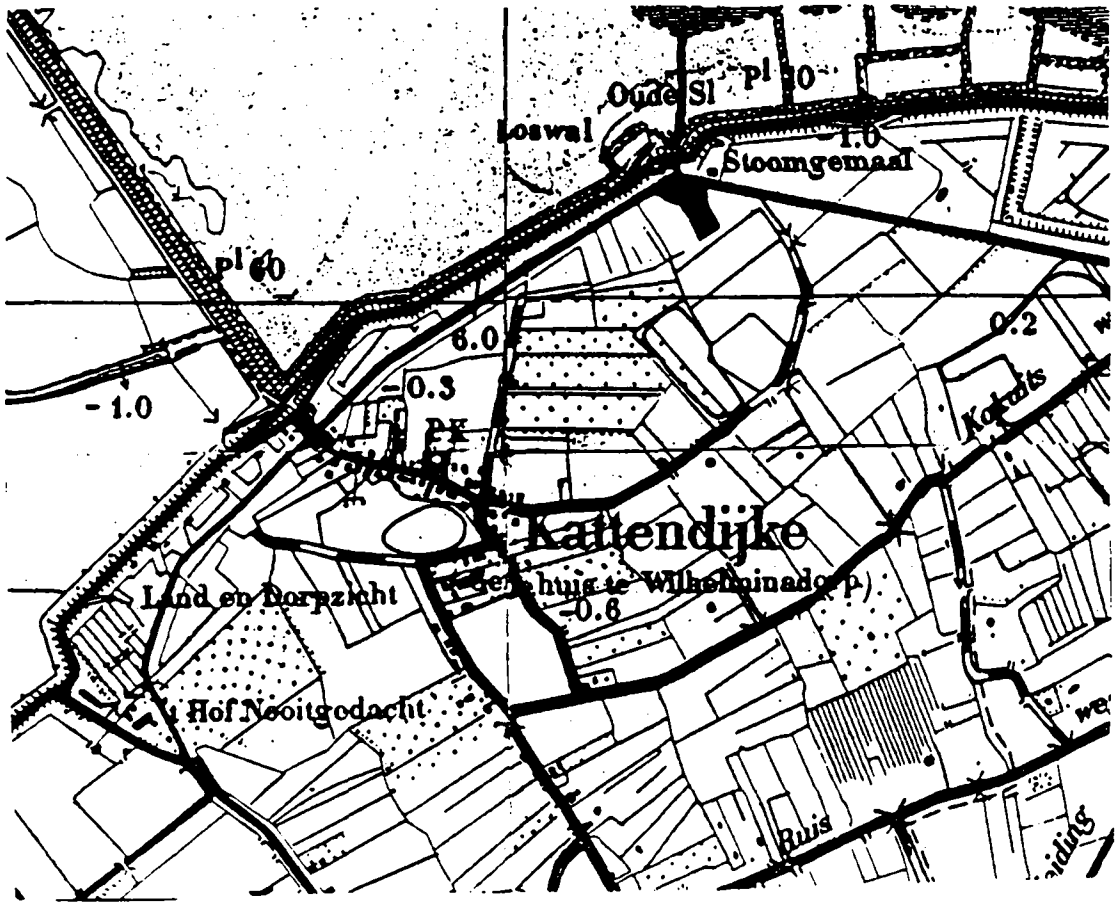

ca. 1945

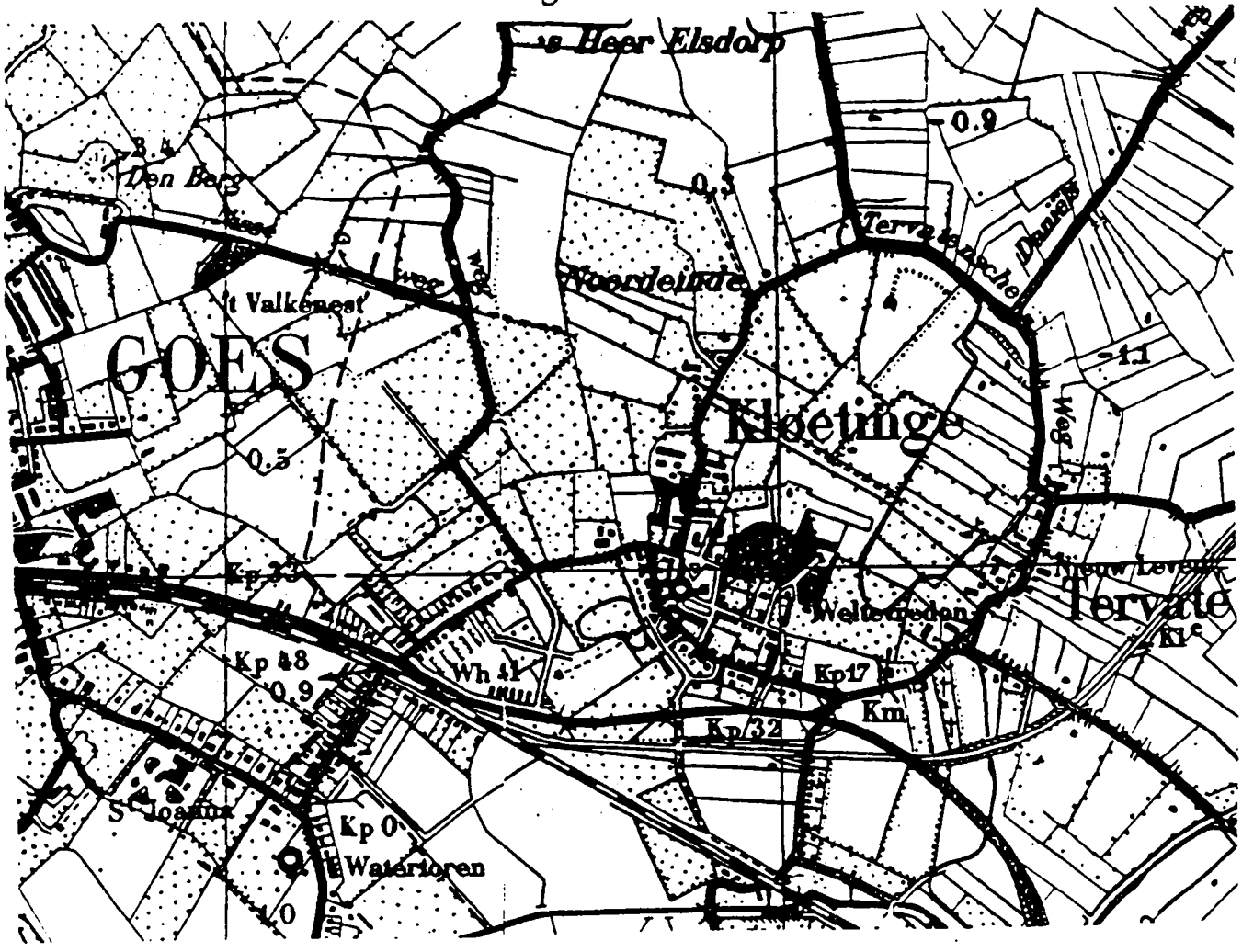

AFBEELDING 14

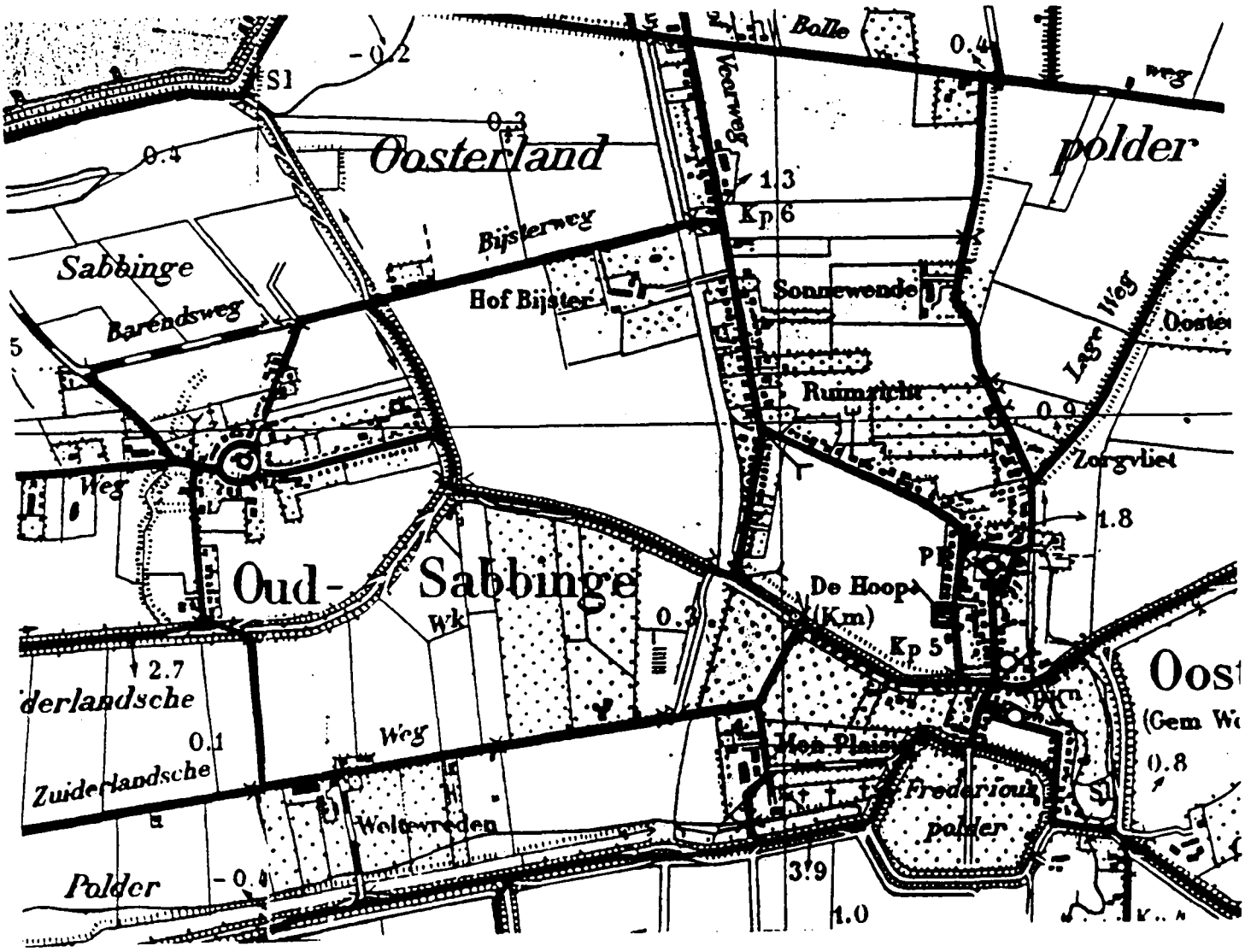

ca. 1945

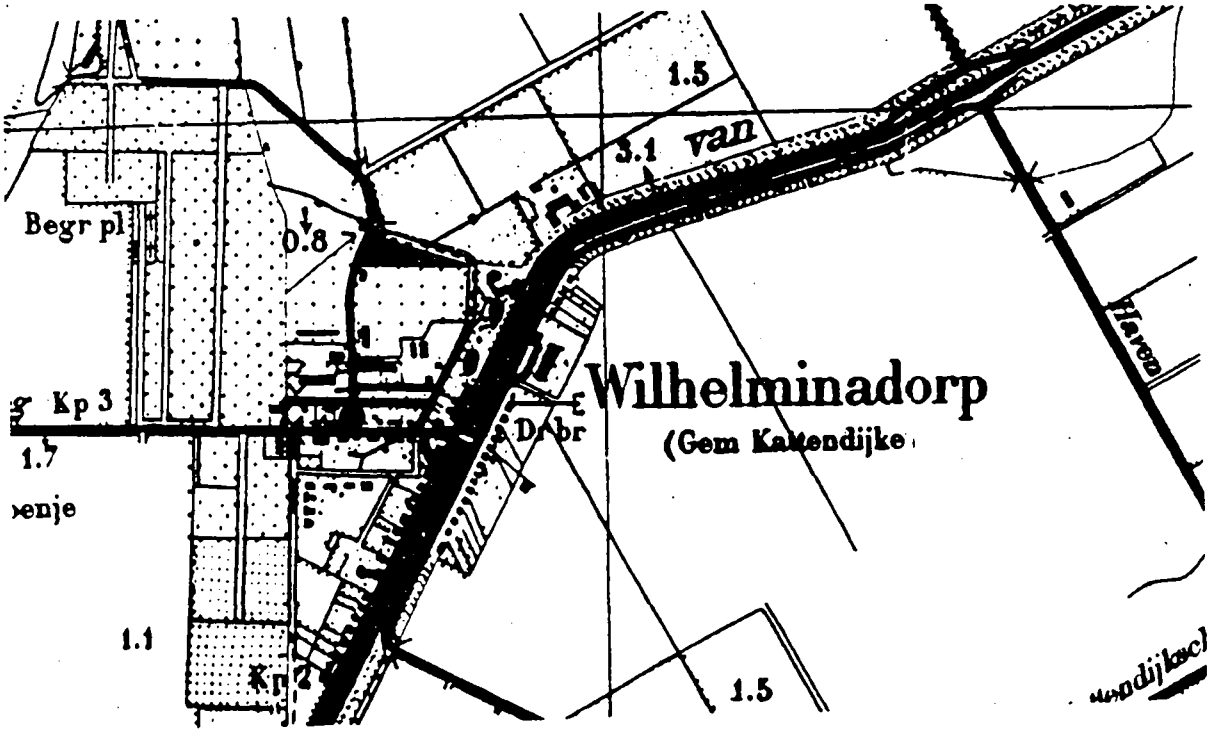

AFBEELDING 15